

ŽIVOT PŘED ŠOA

Life before Shoah

Institut Terezínské iniciativy

www.terezinstudies.cz

2022

ŽIVOT PŘED ŠOA. Life before Shoah

© Institut Tereziánské iniciativy 2022

Autorky: Dana Gabal'ová, Eliška Ševčíková Waageová

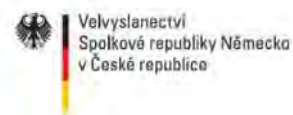
Editor: Dana Gabal'ová

Grafická úprava: Eliška Ševčíková Waageová

www.terezinstudies.cz

Texty jsou určeny pro absolventy kurzů Institutu Tereziánské iniciativy

Text vznikl v rámci projektu Life before Shoah podpořeného Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v ČR.

Často, když mluvíme o holocaustu, naše mysl obsáhne období od prvních transportů po osvobození. Tomuto procesu však předcházely roky, kdy se situace Židů postupně zhoršovala. V projektu Život před Šoa se věnujeme právě období od první republiky po začátek transportů. Sledujeme, jak za první republiky vnímali Židé sami sebe a jak byli vnímáni okolím. I když byli v předválečném období integrováni, stále ve většinové společnosti přetrvával latentní antisemitismus, který postupně pod vlivem nacistického Německa přerůstal v antisemitismus otevřený a posléze státní.

V této metodice najdete několik cest, jak téma přiblížit dnešním žákům a přivést je k přemýšlení nad současnou situací menšin ve společnosti a k odpovědnosti za vlastní konání.

Využíváme převážně dokumenty z databáze obětí holocaustu, které Institut Tereziánské iniciativy shromažďuje a zpřístupňuje na portálu holocaust.cz. Pracujeme metodou Tváří v tvář historii a sobě samým, kdy v rámci jednotlivých modulů představíme příklady aktivit, které můžeme pro seznámení s tématem šoa a toho, co mu předcházelo, využít.

Metoda Tváří v tvář historii a sobě samým (Facing History and Ourselves)

Motto:

Člověk dělá rozhodnutí. Rozhodnutí dělají dějiny.

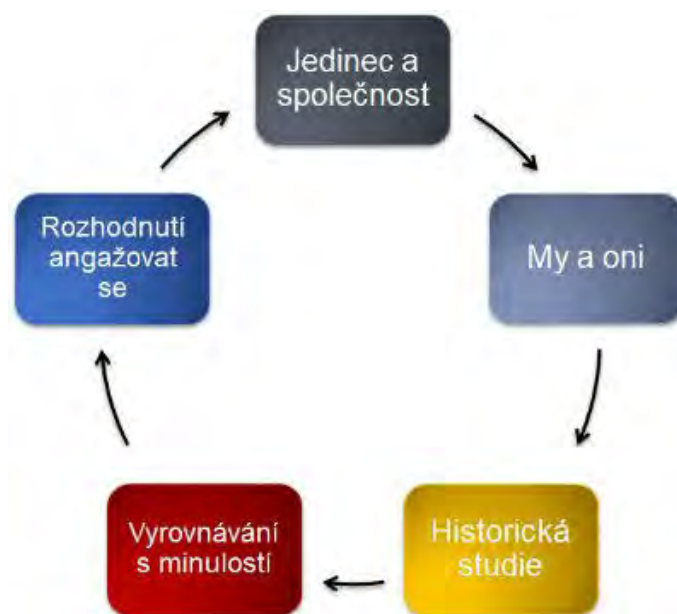
Prostřednictvím zkoumání a analýzy rozhodování jednotlivců a skupin se snažíme porozumět současnosti (a dělat vlastní rozhodnutí dnes).

Metoda „Facing History“ vznikla v roce 1976 ve Spojených státech. Pracuje s traumatizujícími momenty v historii. Programy využívající metodu Facing History se zabývají rasismem, antisemitismem a předsudky v klíčových okamžicích historie. Pomáhají žákům spojovat rozhodnutí učiněná v minulosti s těmi, s nimiž se budou ve svém životě potýkat.

Vzdělávací moduly, které sledujeme, když pracujeme (s) metodou Facing History jsou:

- 1) Jedinec a společnost (Já a my)
- 2) My a oni
- 3) Historická studie
- 4) Vyrovnání se s minulostí
- 5) Rozhodnutí angažovat se

Moduly na sebe vzájemně navazují, ale také se vzájemně prolínají.

Když se rozhodneme zabývat se ve třídě kontroverzními tématy současnosti, můžeme začít prací s příklady v historii, kdy byli lidé nuceni dělat náročná rozhodnutí. Prostřednictvím jednotlivých aktivit se pokoušíme porozumět jejich motivaci. Přitom se žáci učí zkoumat problém z mnoha stran a kriticky o něm přemýšlet. Příklady z historie nám přibližují možnosti hledání cest dialogu i mezi skupinami, které mají různé hodnoty a zastávají protichůdné postoje.

Tato metoda pomáhá vyrovnat se s tragickými momenty dějin na osobní i společenské úrovni, a to na straně obětí, viníků i nezúčastněných. Postupné kroky metody vytváří pro žáky bezpečné prostředí pro prozkoumání vlastních hodnot a postojů, ověření si svých teorií i verbalizaci nepopulárních názorů.

V rámci metody začínáme aktivitami, které jsou žákům známe nebo jsou relativně jednoduché a návodné a žáci se v nich cítí bezpečně. Postupně zapojujeme složitější aktivity, náročnější na pozornost, analýzu, empatii, zahrnující více pohledů a nutnost rozhodování. Časem žáci dokáží rozeznat, jaké důsledky mohou mít rozhodnutí jednotlivců a jak dávné události ovlivňují svět, ve kterém žijí. Dokáží definovat změny, které by chtěli ve svém okolí nebo společenství dosáhnout a převzít odpovědnost za jejich realizaci a dopady. Jednotlivé kroky metody se doplňují, navazují na sebe, v mnoha případech se mohou i vzájemně překrývat. Zvláště historické studie využíváme v celém procesu výuky.

Model samozřejmě můžeme využívat v široké škále předmětů, nejspíše jej však uplatníme v dějepisu, občanské výchově, případně jazycích a v třídnických hodinách.

Při popisu jednotlivých modulů metody Tváří v tvář historii uvádíme jako příklad několik aktivit, které přibližují situaci Židů před válkou a posléze po vzniku Protektorátu Čechy a Morava a před tím, kdy byli deportováni do ghatt a koncentračních táborů.

JEDINEC A SPOLEČNOST (JÁ A MY)

V prvním kroku se zabýváme místem jednotlivce ve společnosti, jak jej ovlivňuje a naopak, jak skupinu a společnost může ovlivnit a ovlivňuje jednotlivce.

Při tomto zkoumání začínáme u sebe – kdo jsem, s čím se ztotožňuji, co utváří moji identitu, jak ji ovlivňuje mé okolí – rodina, škola / zaměstnání, formální a neformální skupiny, kterých jsem členem. Na čem z toho mi záleží, co mohu změnit a co ovlivnit nemohu. Sledujeme, jak se identita jednotlivce mění v čase, v závislosti na životní situaci, společnosti, která nás obklopuje, na lidech, se kterými se setkáváme.

Zkoumáme, kde jsou naše limity, co nám stojí za námahu a co nám je vlastně jedno, jaké situace a události nás nutí své hodnoty a postoje přehodnotit.

Například pro někoho může být sounáležitost se sportovním klubem – či již jako aktivní člen nebo jako fanoušek - zásadní záležitostí, které obětuje svůj volný čas, peníze, osobní pohodlí a ovlivňuje jeho osobní identitu, ale třeba i preference při výběru přátel. Někdo jiný tomuto samému nepřikládá žádnou důležitost.

Napadení Ukrajiny Ruskem pro mnohé znamenalo uvědomění si vlastních hodnot, toho, komu a čemu věřím, co jsem ochoten obětovat ve prospěch druhých lidí, co je pro mne nedotknutelné.

Související aktivity:

- KDO JSEM – vlastní identita a co ji formuje
- KÝM VLASTNĚ JSME (Příběh Hildy Lechnerové) – vybírá a sleduje jeden aspekt identity, a to vztah k židovství v závislosti na životní situaci a okolí.

MY A ONI

V další části sledujeme principy a zákonitosti, podle kterých se společnost dělí na různé skupiny, sledujeme, jak vznikají, jaké jsou jejich vzájemné vztahy a jak se navzájem ovlivňují. Sledujeme vztah mezi skupinami včetně menšin nebo politických uskupení, jaké jsou tyto vztahy v demokracii a čím se liší od vztahů totalitních. Sledujeme situace, kdy se společnost rozděluje na my a oni (od situací ve třídě, příznivců sportovních klubů, přes politické názory a postoje, vztah k vakcínám nebo válečným konfliktům).

Můžeme také přemýšlet, jaké jsou výhody a nevýhody demokracie. Zkoumáme také totality a jakým způsobem může (nejen) totalitní propaganda rozdělovat lidi a společnosti a také proč je pro někoho totalita tak přitažlivá.

Hledáme cesty, jak komunikovat tak, aby se byli schopni domluvit lidé a skupiny se zásadně odlišnými názory, hodnotami, postoji. Hledáme cesty, jak pracovat na společných cílech, a taky zkoumáme důsledky toho, když se to nepovede.

(Naše cíle mohou být protichůdné nebo nesrozumitelné pro jiné skupiny a dokonce i v nejlepším úmyslu můžeme druhé urazit.)

Související aktivita

– Židovské děti a školní vzdělávání v meziválečném Československu a v Protektorátu Čechy a Morava (1918-1945)

HISTORICKÁ STUDIE

Prostřednictvím historie se díváme na lidské konání.

Zaměřujeme se zejména na to, jak se lidé ve vypjatých momentech rozhodovali, jaký to mělo dopad na jejich život a na životy dalších lidí a případně jak rozhodnutí jednotlivců ovlivnila chod dějin.

Využíváme k tomu dokumenty a osobní příběhy a zkoumáme, co jednotlivci dělali v zlomových momentech historie. Využíváme metody kritického myšlení a/nebo dramatizace, studujeme, jaké důsledky měly jejich rozhodnutí a činy v minulosti a případně také jaké důsledky to má pro současnost. Témata se tím stávají pro žáky srozumitelnější a v relevantních případech dokážou hledat paralely se současností, co také dle našich zkušeností spontánně dělají.

Související aktivita:

– Paměť místa: Stolpersteine

VYROVNÁNÍ SE S MINULOSTÍ

Součástí toho, abychom se učili ne o historii, ale z historie, je proces vyrovnání se s minulostí. Převzít historickou odpovědnost a nést následky za svoje rozhodnutí nebo dokonce za rozhodnutí našich předků, je náročný a často bolestný proces, který může narušit náš sebeobraz. Nezáleží přitom, jestli jsme stáli na straně obětí, viníků, těch, co se rozhodli pomáhat znevýhodněným, nebo těch, co se ničeho aktivně neúčastnili. Součástí je potrestání viníků a přijetí trestu, ale také odpuštění druhým i sobě.

Tady se můžeme zabývat soudními procesy s agresory (Norimberské procesy, soudy s dozorci koncentračních táborů, strůjci politických procesů v 50. letech, atd.). Můžeme se bavit o tom, jestli byly tresty spravedlivé a přiměřené - jak z dnešního pohledu, i z pohledu tehdejší legislativy.

Můžeme se bavit o tom, která témata máme sami pro sebe uzavřená a která v nás stále vyvolávají emoce.

V našich aktivitách v této části zveme na besedu pamětníka - přeživšího holocaustu nebo někoho z druhé generace. Samotnému setkání předchází příprava, která vede žáky k porozumění událostem a postavení konkrétního člověka v tomto konkrétním dějinném rámci.

Související aktivita:

- Živá knihovna

ROZHODNUTÍ ANGAŽOVAT SE

Posledním modulem metody je rozhodnutí angažovat se ve prospěch nějaké věci, člověka nebo skupiny. Můžeme se podívat na to jak se lidé angažovali v minulosti. Vedeme žáky, ale i dospělé, k přemýšlení o tom, jak mohou být sami aktivní. Ideálním výsledkem je vlastní projekt. Doporučujeme, aby žáci na začátek hledali něco, co je reálné a kde mají šanci rychle vidět výsledek. Angažovaní žáci a učitelé často na konci tohoto vzdělávacího cyklu přicházejí s dlouhodobými projekty, které pak skutečně realizují.

Tím se také opět dostáváme na začátek cyklu. Můžeme se zeptat, jak mě program změnil, kým jsem se stal(a). Jsou moje priority, názory, postoje stále stejné? Porozuměl(a) jsem víc ostatním lidem – jejich pocitům, postojům, rozhodnutím? Můžu je teď akceptovat? A pokud ne – proč. A co s tím můžu a chci dělat?

Aktivita KDO JSEM

Anotace: Předtím, než se začneme zabývat historií, zejména otázkami týkajícími se cizích (osobních nebo národních) identit, je nutné uvědomit si, kdo jsme, co nás ovlivňuje a co je pro nás důležité. Na základě tohoto uvědomění můžeme lépe porozumět rozhodnutím jednotlivců v minulosti.

Cíle:

- Uvědomit si, co je pro mne důležité
- co mě formuje
- Jak situace a společnost definuje a mění to, co má pro mne jako jednotlivce význam.

Časová dotace: 30 min

Použité metody: samostatná práce, sdílení ve skupinkách, společná reflexe

Pomůcky: Pracovní list, psací potřeby

Postup:

1. Na úvod:

Na otázku, kým jsme, nelze odpovědět jednoduše. Některé věci se nemění, jiné závisí na tom, s kým a kde zrovna jsme. Lidé se stěhovali a stěhují za prací, prchají a prchali před násilím, cestují a cestovali daleko a rychle. Každý jsme konfrontováni s různými společnostmi, s různými událostmi v prostoru a čase a nelze nás zařadit do jedné škatulky. To, kým jsme, často určuje to, s kým nebo čím se ztotožňujeme nebo vůči čemu se vymezujeme.

2. Požádejte žáky, aby jednotlivé části pracovního listu vyplňovali postupně.

Nechte žákům na vyplnění pracovního listu dostatek času, .

3. Požádejte je, aby v malých skupinkách sdíleli, co si zapsali.

4. Sdílení a reflexe.

Otázky k reflexi:

- Dozvěděli se o sobě něco, co dosud nevěděli?
- Překvapilo je něco? Bylo těžké některou část vyplnit? Bylo těžké něco z toho, co vyplnili, sdílet?
- Ptejte se žáků, jak je ovlivňuje to, co si myslí ostatní nebo co o nich říkají.
- Cítí se a jednají v různých skupinách jinak?
- Co je pro ně důležité tak, že do toho dobrovolně investují energii, čas, peníze?
- Chtěli by něco z toho, co si zapsali změnit?

PRACOVNÍ LIST

Toto jsem já.

Část 1 - Jak se vidím já

Moje jméno je _____

Říkají mi _____ Jsem dívka / chlapec / jiné

Narodila jsem se v _____

Jsem žákem / žákyní _____

Moje národnost je _____

Nejraději trávím čas _____

Moje koníčky jsou _____

Popsala bych se těmito třemi slovy _____

Moji rodiče pocházejí z _____

Prázdniny nejraději trávím _____

Skupiny, do kterých patřím (formální, neformální, zájmové, virtuální)

_____

_____

Část 2 - Jak mě vidí jiní lidé

Rodiče by o mně řekli, že _____

Spolužáci by o mně řekli, že _____

Učitelé by o mně řekli, že _____

Cizí lidé, kteří mě potkali dnes cestou do školy, by o mně řekli, že

_____

PRACOVNÍ LIST

Část 3 – Co je (pro mne) důležité

Vyznačte v obou předchozích částech:

1. Toto nemůžu změnit (vyznač červeně).
2. Toto bych chtěl(a) změnit
3. Kvůli tomuto bych obětoval(a) čas, pohodlí, peníze, jiné důležité věci... (zakroužkuj)

Kdo vlastně jsem?¹

Anotace: Na příběhu paní Hildy Lechnerové sledujeme, jak se u jednotlivce mění vztah k náboženství a pocit příslušnosti ke skupině a k národu/národnosti. Příběh ukazuje, jak člověka mění prostředí, postoje a politika společnosti, ve které žije.

Čas: 45 minut,

Použité metody: čtení s porozuměním, vyplňování pracovních listů ve dvojicích na základě četby, reflexe formou pětiminutového pojednání.

Vzdělávací cíle:

- porozumění a interpretace textu
- žáci dokážou uvést příklady vztahu menšiny (Židů) a většinové společnosti
- žáci rozumí, jakým způsobem okolí může ovlivňovat, jak jednotlivec vnímá sám sebe, co tvoří jeho identitu

Pomůcky: pracovní listy, psací potřeby

Postup:

1) Uved'te lekci klíčovými otázkami: Co určuje, kým se cítíme být? Za koho se považujeme my a za koho nás považují ostatní? Vyzv'te žáky, aby stručně odpověděli. Otázky může učitel doplnit také úvodním textem, který může žákům přečíst nebo parafrázovat.

2) Vysvětlete žákům, že se budou zabývat konkrétním příběhem paní Hildy Lechnerové a budou zkoumat, kým se ona cítila být a za koho ji považovali ostatní. Rozdejte žákům do dvojic pracovní list Příběh Hildy Lechnerové a vysvětlete jim zadání nebo se ubezpečte, že zadání uvedeném na pracovních materiálech rozumějí. Ve dvojicích si žáci přečtou text a doplňují pracovní list.

3) Po dokončení úkolu nechte vždy jednu dvojici přečíst k danému úseku příběhu, co doplnila do tabulky, a poté nechte prostor pro reakce ostatních studentů (včetně místa 1 – příklad). Je dobré zdůraznit, že může být víc odpovědí správných či někdy je odpověď těžko určit, ale odpověď je vždy nutné podložit důkazy z textu.

Otázky k reflexi

Na závěr rozdejte každému žákovi papír, který využije pro krátkou reflexi. Na papír pomocí metody volného psaní odpoví stručně na otázku. Než položíte otázku, připomeňte žákům pravidla volného psaní.

- Je pro člověka důležitá národnost, místo kde se narodil a kde žije?

Tato metoda pomáhá k tomu, aby si žáci shrnuli poznatky a to, co si uvědomili o tématu a o sobě. Může sloužit jako reflexe, nebo také jako evokace k dalším aktivitám.

---

1 Upraveno z „Naši nebo cizí“, www.nasinebocizi.cz

Kdo chce, může přečíst nahlas před třídou, co napsal, ale nikoho k tomu nenutíme. O přečtených textech nediskutujeme ani s nimi nepolemizujeme.

Svou reflexi může napsat i učitel. Je jen na vás, jestli budete své myšlenky se žáky sdílet.

Pravidla volného psaní:

- 1) Pište po celou dobu vše, co vás k otázce napadá.
- 2) Pište souvislý text, nejen body nebo hesla.
- 3) Pokračujete v psaní, i když vás nic nenapadá - zaznamenejte to.
- 4) Nevracejte se k napsanému a neopravujte.
- 5) Na pravopise ani na stylistice nezáleží.

Úvodní text

Kdyby vám někdo položil zdánlivě jednoduchou otázku: „Kým vlastně jsi?“, co byste odpověděli? Řekli byste: „Jsem kluk“, „Jsem Češka“, „Jsem křesťan“, nebo „Jsem Magda Nováková?“ Jak dlouhá by podle vás musela odpověď být, abyste v ní vyjádřili to, kým se opravdu cítíte být? Možná by vám přišlo, že ani nestačí popsat sebe deseti slovy, možná byste chtěli odpovědět tím, že budete vyprávět svůj životní příběh a vysvětlíte, co jste všechno zažili, co pro vás bylo důležité, a co a kdo vás ovlivnil.

V moderní společnosti nelze na otázku, kým vlastně jsme, odpovědět jednoduše. Lidé se stěhovali a stěhují za prací, prchají a prchali před násilím, cestují a cestovali daleko a rychle. Lidé jsou tak konfrontováni s různými společnostmi, s různými událostmi v prostoru a čase a nelze je zařadit do jedné škatulky. Jak to, kým se cítíme být, je ovlivněno tím, kde a kdy žijeme, jaká je zrovna politická situace, kdo jsou lidé, kteří vedle nás žijí? Podívejme se na příklad Židů žijících v předválečném Československu, pro které bylo „typické, že se integrovali do kultury okolního obyvatelstva“, které bylo buď německé, nebo české (podle toho, kde v Československu žili), a přitom byli také Židy.²

Na příběhu paní Hildy Lechnerové si můžeme ukázat, jak se během jejího života proměňovalo to, kým se cítila být a za koho ji považovali ostatní. Kdy a proč se cítila být Židovkou, kdy Němkou, kdy Češkou?

---

² Kateřina ČAPKOVÁ: Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách: 1918–1938, Praha – Litomyšl 2005, s. 8.

Příběh paní Hildy Lechnerové³

Příběh sleduje vyprávění paní Hildy Lechnerové napříč 20. stoletím. Během svého života žila paní Hilda na několika různých místech, mezi různými lidmi a v různých dobách. Text je rozdělen do šesti částí podle místa, kde se paní Hilda zrovna nacházela. Přečtěte si pozorně text a ve dvojicích pracujte podle pokynů z pracovního listu.

1. Javorná

Paní Hilda Lechnerová, rozená Blochová, se narodila v Javorné u Sušice v oblasti německého pohraničí. Blochovi byli jedinou židovskou rodinou v Javorné na Šumavě a navíc tam byli jedinými Čechy. Oba rodiče předtím žili v českém vnitrozemí a jen kvůli nedostatku zaměstnání se rozhodli, že si ve vesnici Javorná založí obchod. Hilda mluvila doma česky, ve škole německy a se sousedy bavorským dialektem. Její matka vyrostla v tradiční židovské rodině, kde dodržovali židovské zvyky. V Javorné od židovských zvyků upustili, protože tam nebyli žádní jiní Židé, se kterými by mohli židovské tradice sdílet. Hilda už neměla ani základní znalosti o judaismu. V Javorné se za Židovku nikdy nepovažovala, spíš jí přišlo, že je odlišná jako Češka.

2. Bílina

Později se Hilda kvůli studiu přestěhovala k tetě do Bíliny u Teplic. Zde se již několik let před Hitlerovým převzetím moci cítila být outsiderem, neboť řada jejích německých kamarádek se najednou, od přelomu 20. a 30. let, nechtěla s Židovkou bavit. Jednou jedna její bývalá kamarádka přešla raději na druhou stranu ulice, než aby se s ní potkala. V Bílině si tedy své židovství plně uvědomovala. Rodina tety sice neslavila šabat, ale na vysoké svátky do synagogy chodila. Ne snad z přesvědčení, ale protože to bylo zvykem. Paní Hilda se však vždy těšila na konec bohoslužeb, protože z nich nerozuměla ani slovu. V Bílině se také seznámila se svým budoucím manželem Walterem Lechnerem.

3. Teplice

Walter Lechner byl židovský uprchlík z Německa. V předvečer bojkotu židovských obchodů 1. dubna 1933 se odstěhoval do Československa. Tato země mu nebyla cizí. Narodil se sice v roce 1900 v Berlíně, ale jeho rodiče tam přišli z Moravy, a on měl československé občanství. V Teplicích pan Lechner převzal redakci časopisu místní židovské komunity. Když se ucházel o ruku paní Hildy Blochové, Hilda hodně váhala. Především proto, že přestože měl československý pas, byl to „Němec“ a ona „Češka“. Sounáležitost s českým národem pro ni byla díky rodičům velmi důležitá. A to přitom sama absolvovala pouze německé školy a německy mluvila více než česky. V roce 1936 se Hilda a Walter vzali a bydleli v Teplicích.

---

³ Upraveno z textu: Kateřina ČAPKOVÁ: „Češství, němectví a židovství z pohledu Židovky z Javorné/Seewiesen“, *Dějiny a současnost*, 2007, č. 11, <http://dejiny.nln.cz/archiv/2007/11/co-utvari-identitu-jedince-> [cit. 5. 12. 2012], a Kateřina ČAPKOVÁ: „Češství, němectví a židovství z pohledu Židovky z Javorné/Seewiesen“, *Identita versus integrita. Spolužití Čechů, Němců a Židů (nejen) v oblasti Šumavy a Českého lesa*, ed. Iveta Coufalová, Plzeň 2007, s. 87–93.

PRACOVNÍ LIST

4. Praha

V polovině září 1938 museli uprchnout do Prahy poté, co se pan Lechner ve svém časopise přihlásil k obraně státu a sudetoněmečtí fašisté mu vyhrožovali. Pan Lechner zamýšlel emigrovat z Československa do země, která by byla více z dosahu nacistů. Paní Lechnerová však nechtěla opustit svoji vlast. I po Mnichovu tvrdila svému manželovi, že kdyby se nacisté opovážili napadnout Československo, celý svět by se proti tomu postavil jako jeden muž. Pan Lechner tak o vystěhování začal usilovat za zády manželky. Nakonec se přes kamaráda z Německa, který emigroval do Chile, dostali Lechnerovi právě do této latinskoamerické země.

5. Santiago de Chile (Chile)

V Chile, kam dorazili na počátku března 1939, se cítili součástí německé židovské komunity. „Německé“ v protikladu ke španělsky mluvícímu místnímu obyvatelstvu a „židovské“ v protikladu k poměrně početné komunitě německých emigrantů nežidovského původu, kteří za války inklinovali k podpoře nacismu. Manželé Lechnerovi se vyhýbali kontaktům s těmito Němci. Naopak návštěva (německé) synagogy se pro paní Lechnerovou stala každotýdenní samozřejmostí. Nestali se z nich věřící Židé, jejich židovství však bylo všudypřítomné. Těšili se na setkání se známými, s nimiž je pojil stejný osud utečenců před nacismem. Naopak češství paní Lechnerové ustoupilo v Chile do pozadí.

6. Freiburg (Německo)

V roce 1973 se v Chile ujal vlády Augusto Pinochet a pan Lechner se rozhodl k útěku potřetí. Tentokrátě nazpět do Německa. Paní Lechnerová si tehdy přála dostat se do Prahy, ale pan Lechner neuměl ani slovo česky, a proto by to pro něj nebylo snadné. Tak se Lechnerovi ocitli ve Freiburgu. S židovskou obcí kontakt nenavázali a omezili se jen na pár nejbližších přátel. Když paní Lechnerová přišla do domova důchodců, nespřátelila se s nikým z jeho obyvatel, protože říkala, že všichni tihle lidé podporovali za války nacisty. Paní Lechnerová si nyní jen těžko vzpomíná na slova v češtině, kterou přes šedesát let nemluvila. Jejím pokoji však dominuje obraz Prahy a Karlova mostu.

PRACOVNÍ LIST

Příběh paní Hildy Lechnerové

Přečtěte si příběh Hildy Lechnerové. Příběh je rozdělen do šesti částí podle toho, kde se Hilda Lechnerová zrovna nacházela. Během svého života žila Hilda v různých společnostech a lidé se na ni dívali různě, proto v každém místě existují na níže uvedené otázky různé odpovědi. U každé části příběhu se zamyslete nad uvedenými otázkami, a tam, kde je to možné, ilustrujte své odpovědi citacemi z textu příběhu. Odpovědí může být více. Důležité je, abyste dokázali najít pro svá tvrzení argumenty v textu. Můžete se inspirovat již vyplněným příkladem v prvním místě příběhu, Javorné.

PRACOVNÍ LIST

1. Javorná (příklad)

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

Češkou

PŘÍKLAD Z TEXTU

„spíš jí přišlo, že je odlišná jako Češka“

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

Nepřemýšlela o sobě jako o Židovce, neznala židovské tradice, nepraktikovala židovské náboženství.

PŘÍKLAD Z TEXTU

„Hilda už neměla ani ty nejzákladnější znalosti o judaismu.“ „V Javorné od židovských zvyků upustili, protože tam nebyli žádní jiní Židé, se kterými by mohli židovské tradice sdílet.“

2. Bílina

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

PŘÍKLAD Z TEXTU

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

PŘÍKLAD Z TEXTU

3. Teplice

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

PŘÍKLAD Z TEXTU

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

PŘÍKLAD Z TEXTU

PRACOVNÍ LIST

4. Praha

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

PŘÍKLAD Z TEXTU

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

PŘÍKLAD Z TEXTU

5. Santiago de Chile

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

PŘÍKLAD Z TEXTU

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

PŘÍKLAD Z TEXTU

6. Freiburg

OTÁZKA: Kým se Hilda cítila v daném místě být?

PŘÍKLAD Z TEXTU

OTÁZKA: Jaký byl vztah Hildy k židovství?

PŘÍKLAD Z TEXTU

Židovské děti a školní vzdělávání v meziválečném Československu a v Protektorátu Čechy a Morava (1918-1945)

Sledujeme, jak se v čase vyvíjela židovská identita / postavení židů prostřednictvím vzdělávání v rámci českého školství. Využíváme přitom metodu podvojného deníku.

Vzdělávací cíle:

- Žáci dovedou popsat dva hlavní proudy při určování (nejen) židovské identity.
- Žáci se dokážou orientovat v textu a najít témata, která je skutečně zajímají.
- Žáci dovedou zformulovat vlastní názor.
- Žáci dovedou naslouchat jiným názorům a vést smysluplnou diskusi.

Cílová skupina: žáci ZŠ a SŠ, studenti VŠ

Časová dotace: cca 60 min

Pomůcky: text, papír, psací potřeby

Použitá metoda:

Podvojný / potrojný deník. V metodě vidím dva hlavní přínosy. Pomáhá reflektovat čtený text a, což považuji za velmi důležité, pomáhá formulovat vlastní názory žáků. Při práci s textem a s dokumenty se odvoláváme na prameny a na zdroje, ale názor a zkušenost jednotlivce jsou často opomíjeny. Žáci (i dospělí) mají často obavy říct nahlas svůj názor a také ho mnohdy nedovedou formulovat. Díky této technice může učitel žákům ukázat, že na jejich názoru záleží a pomoci jim s jeho formulací. V případě využití potrojného deníku se žáci také učí pozorně naslouchat cizím názorům.

Postup:

1.

V některé z předchozích lekcí jsme se zabývali identitou jednotlivce, tím co jednotlivce formuje, s jakými skupinami se identifikuje a jak ho to ovlivňuje. Pravděpodobně jsme se při tom zmínili o národnosti. V lekci věnované příběhu Hildy Lechnerové jsme sledovali, jak se její národní identita měnila v souvislosti s tím, kde a s kým bydlela, jaké postoje zastávalo její bezprostřední okolí i jaká byla státní politika vůči lidem její národnosti.

Můžeme se zeptat žáků, jestli mají svou zkušenost, kdy si víc uvědomovali svou národnost nebo státní příslušnost a proč.

2.

Vyzveme žáky k zamyšlení nad otázkami: Proč by měly/mohly menšiny chtít vlastní školy? Myslíte, že by tuto možnost měly mít?

Nejdříve se snaží odpovědět na otázky ve dvojicích, pak své myšlenky sdílejí s celou třídou. Odpovědi zapište.

3.

V další části vyzveme žáky, aby si přečetli připravený text, který popisuje historii židovské školy v Praze v Jáchymově ulici. Text doplňují vzpomínky učitelky školy Irmy Lauscherové. Jednotlivé odstavce jsou označeny čísly, aby se žáci v textu lépe orientovali. Kvůli orientaci je možné také očíslovat každý řádek textu.

Vyzvěte žáky, aby do pracovního listu zapsali věty, které je nejvíce oslovily. Ať věty zapisují hned při prvním čtení. Nehledají přitom věty, které poskytují co nejvíce informací, ale skutečně to, co je zajímavé, a co může být z informačního hlediska okrajové. K jednotlivým výroky pak zapíšou vlastní komentář. Tento způsob čtení nás nutí být v kontaktu s vlastními reakcemi – emocionálními i myšlenkovými.

Pracovní list je rozdělen na dva široké sloupce a na sloupec, kam si zaznamenávají místo v původním textu. U žáků, kteří mají s tímto způsobem práce zkušenost, můžeme zařadit další široký sloupec, do kterého přidává komentář spolužák nebo učitel.

Do levého sloupce žáci zapíšou věty, které je nějakým způsobem zaujaly. Měli by mít zapsány alespoň tři věty.

Do pravého svůj komentář k této větě. Důležitý je vlastní názor, nemusí být pravdivý nebo „správný“ či ověřený ve zdrojích.

Umístění výroku v textu	Citace textu	Komentář žáka
	<p>Věta opsaná z originálního textu.</p> <p>Můžete vybrat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • věty, na které emocionálně reagujete (překvapení, vztek, radost), • věty, které s vámi souzní a chcete je rozvést, • výroky, s kterými nesouhlasíte. • výroky, ke kterým máte otázky, • výroky, ke kterým byste chtěli další informace, • věty, kterým nerozumíte nebo si tím nejste jisti, • výroky, které vás pobavily.	<ul style="list-style-type: none"> • Napište, proč jste zvolili zrovna tuto větu. • Jaký je váš názor. • Pokud s výrokem nesouhlasíte, napište proč a co si myslíte vy. • Pokud s výrokem souhlasíte, pokuste se jej vysvětlit a rozvinout. • Zapište jakékoliv otázky, které případně k výroku máte. • Pokud máte informace, kterými byste vybraný výrok chtěli doplnit, zapište je. Důležitý je vlastní názor, ne vyhledávání v zdrojích.

Poznámka

Doslovné vypisování pasáže je pro žáky někdy příliš zdržující a a na vlastní komentář již nemají ani energii ani čas. Možností je vyznačovat věty přímo do textu – elektronicky nebo pomocí zvýrazňovače na vytištěné stránce. Do tabulky označí pak pouze číslo stránky a odstavce a začátek věty.

Pokud žáci nejsou zvyklí používat tuto metodu, je dobré, aby než zapíší své komentáře, mluvili o výrocích ve dvojicích. Také je možné rozdělit dlouhý text na kratší části a pracovat s nimi postupně.

5.

Po zpracování textu dobrovolníci přečtou své výroky a komentáře k nim. Ved'te o přečtených větách a komentářích diskuzi. Dbejte přitom na to, aby žáci cizí názory neznevažovali a sami se také vyhněte kritice. Spíše se ptejte, proč tento názor zastává nebo jaké zkušenosti jej k tomu vedou.

Otázky k reflexi

- Bylo lehké nebo těžké najít v textu část, kterou jste si vypsali?
- Který výrok nebo komentář spolužáků vás zaujal a proč?
- Co bylo pro vás nové a nejvíc zajímavé?

Poznámka – použitá literatura v pracovním listu:

LAUSCHEROVÁ, Irma. Jak žily naše děti. In Židovská ročenka 1986/87, s. 78-81. s. 78

Naše škola (píší děti židovské školy v Praze). *List židovské mládeže*. Květen 1922, s. 26.

KREJČOVÁ, H.; SVOBODOVÁ, J.; HYNDRÁKOVÁ, A. *Židé v protektorátu: Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942: dokumenty*. Praha 1997, s. 289.

Židovské děti a školní vzdělávání v meziválečném Československu a v Protektorátu Čechy a Morava (1918-1945)

Historie moderního židovského školství začíná na našem území roku 1781, kdy vešel v platnost josefínský toleranční patent, který částečně zrovnoprávnil židovské obyvatelstvo s křesťanským. Tehdy bylo Židům umožněno navštěvovat vyšší školy a univerzity. Roku 1797 byly přijaty zákony, na základě kterých vznikaly židovské školy. Vyučovalo se v nich německy a stále více se vyučovaly „nenáboženské“ předměty. Od druhé poloviny 19. století židovští rodiče posílali své děti do „většinových“ škol, které se postupně odpoutávaly od náboženství a v nichž se více uplatňovala jako hlavní jazyk čeština. Židovské školy nebyly navíc ve všech městech s židovskou komunitou a židé se čím dál tím více integrovali.

V Praze uvažovala část židovské komunity o zřízení židovské školy už na začátku 20. století. Škola však vznikla až po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 a po přijetí nové ústavy, která nabízela Židům možnost přihlásit se k židovské národnosti a zároveň dávala menšinám právo na zřizování vlastních škol.

Protože Židé v Českých zemích té době mluvili převážně česky nebo německy, nesplňovali kritéria pro menšinové školy, které by financoval stát. Židovské školy, které v této době vznikly, byly školami soukromými. V Jáchymově ulici bylo vyučováno česky, na židovském gymnáziu v Brně německy. Jediná škola na území Československé republiky, kde se vyučovalo v jazyce menšiny, tedy hebrejsky, byla v Mukačevu na Podkarpatské Rusi.

Ani v rámci pražské židovské komunity nebyla myšlenka zřízení židovské školy přijata jednomyslně. Polemika se rozhořela zejména mezi dvěma nejvýraznějšími skupinami – sionisty, jakožto zastánci prosazování židovské národní identity, a asimilanty, stoupenci asimilace a češství, chápaného převážně národnostně.

„Boj“ o školu můžeme sledovat na stránkách tehdejších periodik - *Židovských zpráv* a *Rozvoje* – časopisů, které vydávaly obě zmíněné skupiny: *Židovské zprávy* sionisté, *Rozvoj* asimilanté, kteří sebe sama nazývali Čechožidé. *Židovské zprávy* jsou pro nás dnes zdrojem informací o tom, co se ve škole dělo. Na stránkách *Rozvoje* naopak Čechožidé považovali specializované židovské školství za zbytečné, nedůležité, ba dokonce nebezpečné. Domnívali se, že kvalitního vzdělání se českým Židům dostane v českých školách, a že upozorňováním na své židovství mohou Židé vyvolat antisemitismus. Tento jejich názor navazoval na snahu českožidovského hnutí rušit židovské náboženské školy s německým vyučovacím jazykem a posílat děti česky hovořících rodičů do českých škol.

PRACOVNÍ LIST

37 Sionisté naopak školu považovali za důležitou, protože se tam podle jejich názoru děti
38 neodcizí svému židovství, budou mít prostor na dodržování židovských tradic a kromě
39 standardní výuky se vzdělávají také v židovských dějinách a kultuře. Spory mezi těmito
40 směry se táhly po celá dvacátá a třicátá léta.

41 Pražská židovská škola byla otevřena 6. září 1920 v budově náboženské školy
42 v Jáchymově ulici na Starém městě. Škola byla financována z členských příspěvků
43 spolku, který školu založil, dobrovolných darů, výtěžků z charitativních akcí a od
44 poloviny třicátých let i z dobrovolného školného, které platili movitější rodiče.

45 Kromě vzdělávání škola pořádala řadu společenských akcí. Byly to například rodičovské
46 večery na začátku a konci školního roku nebo oslavy židovských svátků. Děti se kromě
47 předmětů vyučovaných na běžných školách učily i hebrejsky, seznamovali se s dějinami
48 židovského státu, náboženstvím a kulturou židovského národa. Současně byla škola
49 orientovaná na československý stát a na masarykovskou tradici.

50 *„Naše škola, vlastně školička, otevřela první třídu ve školním roce 1919-20. Tehdy bylo ve*
51 *škole 10 žáčků (sic!). V pěti následujících letech přibyla každoročně další třída. Tři školní*
52 *místnosti, sborovna a ředitelna byly v prvním patře budovy v Jáchymově ulici. Pro další dvě*
53 *třídy propůjčil místnosti, tělocvičnu a kabinet školský referát hlavního města Prahy ve*
54 *škole na Masném trhu. Přeplněné třídy jsme neznali, ve třídách bylo průměrně 18 - 24 dětí.*
55 *A učitelé? Až na pana řídicího mladí nadšenci, kteří přicházeli na školu s vědomím, že*
56 *v nové době je třeba jiného přístupu k dětem. [...] Vycházeli z přesvědčení, že škola musí dát*
57 *mimo vědomosti také to, co tehdejší rodina zanedbávala. Místo autoritativního musíš-*
58 *nesmíš vytvářeli prostředí, kde žák uplatňoval svou osobnost.”* vzpomíná Irma
59 Lauscherová po válce.

60 Vztah k učiteli popsali v roce 1922 žáci do *Listu židovské mládeže* následujícím
61 způsobem: *„Chodíme rádi do školy. Na pana učitele vždycky se těšíme. Velmi rádi se u něho*
62 *učíme. Pan učitel je hodný. Čte nám někdy pohádky, které napsal Šalom Aš. (Je to židovský*
63 *spisovatel.) Pan učitel má krásnou kravatu a vlasy jako noc. Někdy, když řekne ‚vstaňte‘, je*
64 *to slyšet až na ulici. Když pan učitel řekne ‚složte si učení,‘ křičíme: ‚nejlepší nálada!’ Ze*
65 *školy doprovázíme pana učitele k tramway; držíme se ho jako táty. Pan učitel nastoupí*
66 *a jede. A my na něj kýváme a máváme za ním.”*

67 Ve školním roce 1933/1934 bylo zavedeno dobrovolné školné, protože Židovská matice
68 školská již nezvládala financovat provoz školy z vlastních nákladů, nepravidelných
69 příspěvků, subvencí a výtěžků kulturních akcí.

70 Od poloviny třicátých let se pod vlivem přílivu uprchlíků z Německa a posléze Rakouska
71 postupně začal zvedat počet žáků školy. V roce 1938 přibýly děti uprchlíků
72 z okupovaného československého pohraničí. Dětem nemajetných uprchlíků škola

PRACOVNÍ LIST

73 umožnila navštěvovat vyučování zdarma a poskytovala jim nejen školní pomůcky, ale
74 i stravu v době vyučování.

75 *“Učíme v přeplněných třídách, dokonce na směny, není dost tříd, není dost učitelů v našich*
76 *řadách. Dosavadní pětitřídku rozšiřujeme na devítitřídní školu, všechny postupné ročníky*
77 *mají paralelky. Pro děti z rodin, které se přestěhovaly po odtržení pohraničí do Prahy*
78 *a neumějí dostatečně česky, pořádáme doučovací kroužky češtiny.”*

79 **Protektorát Čechy a Morava**

80 Po okupaci českého a moravského území v březnu 1939 se změnila také situace českých
81 dětí a školáků, kteří byli podle nově uplatňovaných norimberských zákonů definováni
82 jako Židé. Mnozí z nich se k židovství nehlásili, protože jejich rodiče se více identifikovali
83 s českou nebo německou identitou než židovskou. Většina z těchto dětí dále chodila do
84 českých nebo německých škol, stále častěji se v nich i mimo ně setkávala s projevy
85 antisemitismu. Již v roce 1939 byli židovští žáci vyloučeni z německých škol a od začátku
86 školního roku 1940/41 bylo zakázáno vzdělávání židovských žáků ve školách z českým
87 vyučovacím jazykem, a to jak ve veřejných, tak i v soukromých nežidovských školách.

88 V této době se škola v Jáchymce stává jedinou základní školou pro židovské děti z Čech.
89 Mezi rodiči nastal boj o volná místa a velká část dětí se do školy nedostala. Byly
90 vyučovány v soukromých kroužcích a do školy chodily jen skládat závěrečné zkoušky.
91 Zároveň se škola stala útočištěm pro řadu mladých lidí židovského původu, kteří
92 nemohli vykonávat své běžné povolání nebo nemohli studovat vysokou školu. Po
93 maturitě byli přeškoleni na učitele a pak nastupovali do židovské školy.

94 *“V srpnu 1940 vydaly německé úřady zákaz přijímat židovské děti do veřejných škol. Ted’*
95 *jsme poznali přeplněné třídy. [...] Škola nestačila pojmout všechny pražské děti. Výchovné*
96 *oddělení ŽNO (Židovská náboženská obec - pozn.) organizovalo stovky kroužků, a je na*
97 *místě vzpomenout na dvojí obětavost. Necht’ je vzpomínka odolnější kovu. Obětavost rodičů*
98 *byla bezmezná. Připomeňme si vnější podmínky. Rodiče ztratili zaměstnání, podle předpisů*
99 *odevzdávali jedno po druhém, věděli, že zítra, pozítří, do týdne přijde nová ‘vymoženost’*
100 *řešení židovské otázky. Jednou vyhláškou, jindy jen ústním sdělením dána na vědomí,*
101 *a přece závazná. Posílali děti do kroužku, dávali k dispozici místnost pro vyučování, ne*
102 *z nadměrného bytu, ze svého těsně omezeného prostoru, vždyť v určitých pražských*
103 *čtvrtích bydlelo v bytě několik rodin, jiné čtvrti byly již ‘judenrein’.”*

104 V červenci 1942 bylo nařízeno uzavření židovských škol a jakékoliv veřejné i soukromé
105 vyučování židovských dětí bylo zakázáno.

106 *“Zavření školy. Bouřlivá porada ve sborovně. Poslední, které jste předsedal, řediteli Waltře*
107 *Sandře, který jste přišel mezi nás ze školy na Českomoravské vysočině. Dosud vás vidím,*
108 *drazí kolegové, tamhle sedí Ola, ještě je mezi námi Jiřina Picková, ten přímý, pravdivý*
109 *člověk, který se dobrovolně přihlásil v liché naději, že zachrání starou matku svého*
110 *umučeného přítele, v jejíž zahradě spolu zakopali zbraně. Čmuchalové je našli, udali*
111 *gestapu. Ještě tu sedí Mona, Reizer, Růženka a všichni ti, s kterými jsme vlekli káru*
112 *bezedným bahnem. Na rozloučenou nám recituje Jeny Rosenzweigová Nezvalovu báseň*
113 *Sbohem a šáteček. Jako v tušení, že tu sedíme naposled. Výsledek porady: budeme učit,*
114 *dokud budou děti a my v Praze.”*

PRACOVNÍ LIST

115 *Anna Hyndráková vzpomínala na školu: „Já jsem se tedy toho moc v té škole nenaučila,*
116 *protože tam nás bylo ve třídě třeba taky šedesát a když potom chodily transporty, tak*
117 *polovina dětí a polovina pedagogů odešla a zase přišli jiní. A byli jsme i taková dost*
118 *pohroma pro tu školu, protože původně to byla škola pro děti z ortodoxních rodin, které*
119 *tam chodily od první třídy a my jsme zesměšňovali náboženství a judaiku, prostě nechtěli*
120 *jsme se to učit a odmítali jsme se učit němčinu.“*

121 Po uzavření školy se přesunulo školní vyučování do ilegálních kroužků či do útulků pro
122 židovské děti, kde byly děti tzv. zaměstnány – tj. nevěnovaly se přímo vyučování, ale
123 učily se nepřímou, tak, aby nebylo poznat, že se ve skutečnosti jedná o výuku. Mnozí
124 z učitelů pokračovali ve své práci také v Terezíně a dalších koncentračních táborech.

125 Jen některým učitelům se podařilo z protektorátu před pronásledováním uprchnout.
126 Řada z nich ale zemřela v plynových komorách a koncentračních a pracovních táborech.
127 A s nimi i velká část dětí, které školu navštěvovaly v posledním školním roce její
128 existence. Jen málokteří přežili. Mezi těmi, kteří byli žáky „Jáchymky“, najdeme Petra
129 Ginze a jeho sestru Chavu Pressburger, českou akademickou malířku Helgu Hoškovou-
130 Weissovou, nebo českého historika Tomana Broda.

131 Po válce již škola nebyla obnovena.

Místo paměti: STOLPERSTEINE

Cílová skupina: žáci ZŠ a SŠ, studenti VŠ

Časová dotace: 120 min

- Evokační aktivita: 35 minut
- Fáze uvědomění – práce s dokumenty a vycházka: 65 minut
- Reflexe a shrnutí workshopu: 20 minut

Vzdělávací cíle:

- žáci na základě vlastní práce dokáží částečně zrekonstruovat životní příběhy obětí holocaustu,
- rozumí specifické symbolické roli, které mají stolpersteine či další památníky obětem holocaustu (zachování jmen těch, kteří nemají vlastní náhrobek),
- umí pracovat s pomníkem (v tomto případě stolpersteine) jako s pramenem pro historické poznání.
- Žáci dokáží pracovat s dokumenty úřední povahy a interpretovat je

Pomůcky: pracovní listy, dokumenty, tužka, papír

Metodický úvod – Místa paměti:

Paměť skupiny, ať už jde o národy, etnické skupiny, náboženské komunity i celé civilizace, je vytvářena např. ústní tradicí, psanými texty, obrazy, pomníky, náhrobky, suvenýry, oslavami a dalšími.

Paměť, mluvíme-li o tzv. kolektivní paměti nebo paměti kulturní, je sociology a historiky vnímána jako prostředek k prosazení zájmů té či oné skupiny, které poskytuje možnost sebeutváření a sebepotvrzení. Existuje tedy něco jako společenská poptávka, které události se budou připomínat a které ne. Pro výběr a vytváření těchto symbolických bodů v historii používá termín "místa paměti".

Při vybudování každého památníků společnost manifestuje určité politické postoje. V českém prostředí se ve většině případů setkává budování pomníků obětem holocaustu s pozitivních odezvou ze strany vládnoucí pomoci, což ale není automatické dokonce i v mnoha střeoevropských zemích. Pomníky tak v sobě mohou obsahovat několik vrstev příběhu či dokonce zobrazovat konflikt státních či jiných ideologií.

POSTUP

Znáte kameny zmizelých?

Na úvod aktivity se žáků zeptejte, jakým způsobem si připomínají své předky. Vyjmenujte pomníky, pamětní desky, sochy a další připomínky minulosti ve veřejném prostoru, kolem kterých pravidelně chodíte.

Podle toho zjistíte, jestli a jak stolpersteine žáci vnímají.

Ukažte obrázek kamene zmizelých „stolpersteinu“ a vyzve žáky, aby nahlas řekli, co o kamenech vědí. Postřehy zapište.

Poté rozdělí žáky do skupin, které budou pracovat s následujícími texty:

- Poslání projektu Stolpersteine:

Stolpersteine, doslova „kameny, o které je třeba klopýtnout“ (pohledem), jsou dlažební kostky s mosazným povrchem velké 10×10 cm, vsazené do chodníku před domy obětí nacistického režimu podle původního projektu německého umělce Guntera Demniga. První kámen položil 16. prosince 1992 před radnicí v Kolíně nad Rýnem, dnes lze více než 80 000 Stolpersteine potkat v mnoha evropských městech. Gunter Demnig našel inspiraci ve slovech Talmudu: „Člověk je zapomenut pouze tehdy, když je zapomenuto jeho jméno“. Stolpersteine umístěné před domovy obětí uchovávají paměť na osoby, které zde kdysi žily. Projekt připomíná všechny oběti nacionálního socialismu, které byly v letech 1933-1945 nacisty pronásledovány nebo zavražděny. Připomíná i osoby, které pod tíhou okolností spáchaly sebevraždu. Kameny lze položit i pro ty, kterým se podařilo včas uprchnout, či pro přeživší koncentračních táborů.

více: <https://stolpersteinecz.cz/>

- V Británii inženýr, v Česku čistič kamenů

„Pamatuju si, že první kámen, který jsem vyčistil, byl na adrese Kaprova 9 na Starém Městě. Na začátku to byla velice osamělá práce, lidé mě míjeli bez povšimnutí,“ vzpomíná Trevor. „Až když jsem umyl asi sedmdesát kamenů, začali se zastavovat a vyptávat alespoň obyvatelé přilehlých domů.“

více: <https://www.reportermagazin.cz/a/pktbX/vbritanii-inzenyr-vcesku-cistic-kamenu>

Otázky k reflexi úvodní části:

- Jaký je podle vás motiv, důvod, proč jsou kameny zmizelých instalovány?
- Co vede lidi k tomu o kameny pečovat?
- Co víte o lidech, které stolpersteiny připomínají.

TROCHA TEORIE

V další části se pokusíme zjistit něco o lidech, kteří mají památník v podobě stolpersteine. Po velké části obětí se nedochovaly žádné vzpomínky, deníky. Nemohli podat osobní svědectví a jediné informace, které o nich máme, jsou dokumenty a fotografie, které se zachovaly v archivech. Jde většinou o úřední dokumenty, zachycující pouze jednu rovinu života.

Pokusíme se zrekonstruovat příběhy několika rodin, kterých jména můžeme na stolpersteinech najít.

Aby se žáci v dokumentech dokázali zorientovat, je dobré jim je předem krátce představit a seznámit je s pojmy, se kterými se setkají.

Krátký přehled různých typů historických pramenů:

Pramen lze obecně definovat jako zdroj informací. V současnosti je možné rozdělovat prameny podle vnějších hledisek na:

- hmotné (trojrozměrné) pozůstatky minulé lidské činnosti a existence, včetně jevů přírodních,
- písemné,
- obrazové a zvukové,
- informace zachované v paměti a předávané ústně.

Písemné prameny se dále dělí na:

- prameny úřední povahy – listiny, úřední knihy, úřední dokumenty,
- prameny osobní (soukromé) povahy zvané též ego-dokumenty – deníky, dopisy, diáře, zápisky,
- prameny literární povahy – kroniky, legendy, krásná literatura, noviny, časopisy, plakáty, letáky atd.

V rámci aktivity budou žáci pracovat s dokumenty úřední povahy. Dokumenty v Databázi obětí pocházejí z Národního archivu v Praze, Státního oblastního archivu v Plzni a Moravského zemského archivu v Brně. Vybrané osoby, jejichž dokumenty najdete na pracovních listech, žili před deportací v Praze. Jejich dokumenty pocházejí tedy z fondu Policejního ředitelství v Praze a jsou uloženy v Národním archivu. Na stránkách [holocaust.cz](https://www.holocaust.cz) (<https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/help/typy-dokumentu/>) lze najít přehled a popis těch nejzákladnějších:

- **ŽÁDOST O VYDÁNÍ CESTOVNÍHO PASU**

Po první světové válce již nebylo možné překračovat státní hranice bez cestovního pasu. Kvůli zvýšeným obavám z cizinců, z cizích špiónů nebo šíření revolučních nálad se všechny evropské státy snažily důsledně kontrolovat a omezovat pohyb cizinců na svém území. Především bezprostředně po první světové válce navíc často nestačil ani cestovní pas, ale cestující si musel dopředu vyřídit vízum.

- **ŽÁDOST O VYDÁNÍ OBČANSKÉ LEGITIMACE**

Od druhé poloviny třicátých let 20. století byly v Československu vydávány občanské legitimace (dnešní občanské průkazy). Ty pomáhaly úřadům lépe evidovat, rozeznávat a kontrolovat obyvatele Československa. V Protektorátu Čechy a Morava pak byly občanské legitimace využity pro označení Židů. V březnu 1940 byli Židé vyzváni, aby si své legitimace nechali označit písmenem "J". Toto nařízení se řídilo ustanovením tzv. Norimberských zákonů a týkalo se i lidí židovského původu, kteří se sami za Židy nepovažovali a často byli jiného než židovského vyznání.

- **VYSVĚDČENÍ ZACHOVALOSTI**

Vysvědčení zachovalosti odpovídalo dnešnímu výpisu z trestního rejstříku. Jednalo se o potvrzení ze strany policie, že na dotyčnou osobu nebylo nalezeno nic trestného nebo jinak závadného. Potvrzení bylo - stejně jako dnes - vydáváno z mnoha příčin, které jsou zpravidla na žádosti uvedeny. V době Protektorátu Čechy a Morava jej Židé většinou potřebovali kvůli organizaci vystěhování.

Při práci s dokumenty je potřeba žákům objasnit i některé základní dobové pojmy spojené s chodem státní správy:

- **POLITICKÉ OKRESY**

Politické okresy byly od roku 1849 základní jednotkou státní správy. Za Rakouska-Uherska v nich sídlila okresní hejtmanství, v období první Československé republiky pak většinou okresní úřady. V Čechách bylo vytvořeno 79, na Moravě 25 a ve Slezsku dva politické okresy. Kromě politických okresů také existovaly menší soudní okresy. Po druhé světové válce byly okresní úřady nahrazeny národními výbory, které měly sdružovat státní správu a samosprávu, staly se však především nástrojem komunistického převzetí moci. Osvědčená struktura politických okresů byla odstraněna v rámci reformy veřejné správy v roce 1960.

- **DOMOVSKÉ PRÁVO**

Dokument Domovské právo dokládal příslušnost jednotlivce k některé obci v Československu nebo v zahraničí. Zpravidla se příslušnost získávala narozením, ale ve výjimečných případech ji bylo možné přidělit v dospělém věku. Od doby habsburské monarchie až do roku 1948, kdy byla zrušena, hrála domovská příslušnost velkou roli. Domovská obec měla povinnost se o své příslušníky postarat, nesměla je vypovědět a odeslat tzv. postrkem. Naopak z ostatních obcí mohli být lidé, kteří se dopustili

trestného činu, nevedli spořádaný život nebo připadli na obtíž veřejné dobročinnosti, odstranění. Domovské právo také za jistých podmínek zakládalo právo na sociální podporu.

Příslušnost k některé obci na československém území byla také podmínkou pro udělení státního občanství. V moderní společnosti, v níž se mnoho lidí stěhovalo ze svých rodných obcí do větších měst a kde začínalo platit moderní sociální zákonodárství a bylo zaváděno plošné sociální pojištění, se domovská příslušnost postupně stávala zastaralou formalitou.

Upozornění: *Během protektorátu také došlo k přejmenování ulic.*

Názvy ulic nyní a tehdy:

Dnes	Protektorát
Jáchymova	Regnartova
Pařížská	Norimberská
Břehová	Břehová
Maiselova	Filipa de Monte
Kaprova	Kaprova
17. listopadu	Sanytrová

PRÁCE S DOKUMENTY

1. Rozdělte žáky do skupin tak, aby každá skupina pracovala s dokumenty jedné rodiny.
2. Žáci se na základě přiložených dokumentů pokusí sestavit medailonek vybrané rodiny. Můžete využít přiložený pracovní list, nebo je nechat bádát úplně samostatně. Vyzvěte je, ať se snaží najít co nejvíce informací, které dokážou z dokumentu vyčíst.
Bud'te žákům k dispozici, kdyby potřebovali v porozumění dokumentu poradit.

3. Skupiny si navzájem představí rodiny, se kterými se v rámci bádání seznámili. Žáci mohou výsledky svého bádání prezentovat před třídou nebo na procházce u stolpersteinů.

Poznámka:

V případě, že se se žáky vydáte na procházku po pražském Josefově, podívejte se také do aplikace MemoGIS, která další zajímavé informace o době a místě: <https://ehri.cz/memogis/praha/>

Pokud byste chtěli hledat další informace, podívejte se se žáky na databázi obětí na www.holocaust.cz

REFLEXE A SHRNUÍ WORKSHOPU

Poté, co žáci pracovali jednotlivě nebo ve skupinkách s dokumenty, sejdou se ještě jednou všichni společně a zreflektují svou zkušenost. Můžete použít flipchart z úvodní části workshopu, na který jste zapsali dosavadní zkušenosti žáků s kameny zmizelých.

Otázky k reflexi:

- Znali jste stolpersteine – kameny zmizelých ještě před tímto workshopem?
- Změnil tento workshop váš pohled na ně?
- Z čeho všeho se můžeme dozvědět více o osudech obětí holocaustu?
- Co bylo pro vás nové nebo zajímavé?

DALŠÍ PRÁCE S KAMENY

Se žáky máte několik možností, jak se angažovat v další práci s kameny zmizelých: můžete pátrat po osudech lidí, jejichž kameny leží v okolí vaší školy, ve vaší čtvrti, ve vašem městě. Můžete se žáky „adoptovat“ vybraný kámen a pravidelně jej čistit a věnovat krátkou vzpomínku zemřelým. Nebo se můžete pustit do dlouhodobého projektu a iniciovat položení nových kamenů.

Další informace ke Stolpersteine naleznete na: <https://stolpersteinecz.cz/>

Abelesovi, Pařížská 10

Ing. Herman Abeles

Narozen: 03. 06. 1892

Poslední bydliště před deportací: Praha I

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha I, Norimberská 10

Transport B, č. 409 (21. 10. 1941, Praha -> Lodž)

Zahynul

Otázky k archivním dokumentům:

Kam mohl a kam nemohl vycestovat Herman Abeles rodinou?

.....
.....
.....

Byl Herman Abeles činný v československé armádě? Jakou zastával hodnost?

.....
.....
.....

Zdenka Abelesová

Narozena: 12. 05. 1903

Poslední bydliště před deportací: Praha I

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha I, Norimberská 10

Transport B, č. 409 (21. 10. 1941, Praha -> Lodž)

Zahynula

PRACOVNÍ LIST

Všimněte si v archivních dokumentech:

Manželům Abelesových byly vydány pasy ještě před vznikem Protektorátu (15.3. 1939), dceři Evě v dubnu, ale vydání pasu neznamenal automaticky možnost vycestovat, protože nejdříve bylo nutné získat víza do některé z přijímajících zemí. Rodině se tedy uprchnout nepodařilo, byla deportována do ghetta v Lodži, kde všichni zahynuli.

Eva Abelesová

Narozena: 29. 10. 1930

Poslední bydliště před deportací: Praha I

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha I, Norimberská 10

Transport B, č. 409 (21. 10. 1941, Praha -> Lodž)

Zahynula

Löwovi, Pařížská 28

JUDr. Hanuš (Jan) Löw

Narozen: 31. 10. 1908

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Norimberská 28

Transport Di, č. 794 (13. 07. 1943, Praha -> Terezín)

Transport Dl, č. 1264 (06. 09. 1943, Terezín -> Osvětim)

Zahynul

Otázky k archivním dokumentům:

Co Hanuš Löw vystudoval a jakou profesi vykonával?

.....
.....
.....

Za jakým účelem žádal o vysvědčení o zachovalosti (bezúhonnosti) a co požadoval zdůraznit?

.....
.....
.....

Součástí žádosti o občanskou legitimaci (občanský průkaz) bylo i slovní popis vzhledu. Co se u Hanuše Löwa dočteme?

.....
.....
.....

PRACOVNÍ LIST

Ing. Gertruda Löwová

Narozena 19. 06. 1912

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Norimberská 28

Transport Di, č. 795(13. 07. 1943, Praha -> Terezín)

Transport Dl, č. 1265(06. 09. 1943, Terezín -> Osvětim)

Zahynula

Otázky k archivním dokumentům:

K jakému incidentu došlo 27.7. 1942 ?

.....
.....
.....

Zjistili jste z dokumentu nějaké další třeba netypické informace?

.....
.....
.....

Neliší se dokumenty ve vykonávaném povolání?

.....
.....
.....

PRACOVNÍ LIST

Překlad protokolu o zadržení:

27.7. 1942 o 12.15 v
Praze 1, ulici Josefovská

byla zadržena
pro: zakoupení
zmrzliny od Josefa
Pobudy

Jméno: Ing. Gertrud
Loew
roz.: Hertzka
nar.dne: 19.6.1912
v Litoměřicích
pokřtěna: Praha 2,
Emauzy
domovská obec: Praha
stav: vdaná
povolání: v domácnosti
školní vzdělání:
Vysoká škola obchodní
národnost: židovská
náboženství:
římskokatolické
Manžel: Dr. Hans Loew

Vlastní věci:
Peněženka s 162,70 K
hřeben, pudřenka,
prázdná peněženka, 2
zrcátka, průkazka na
tramvaj, poznámkový
blok, síťovka, rukavice,
kabelka, náramkové
hodinky, řetízek s
přívěskem, snubní
prsten

Am 27. VII. 1942 um 12.15 Uhr wurde in Prag I. Gasse Josefstadt	
Das o. bod. v Praze ulice	
angehalten zadržén-a byl-a	
wegen Eiseinkauf vom Josef Pobuda.	
wegen pro Ing. Gertrud Loew geborene Hertzka	
Name	geborene
iméno 19. VI. 1912	roz. dtto
geb. am 19. VI. 1912 in Leitmeritz	Bezirk dtto
nar. dne 19. VI. 1912 in Prag II. in Emaus	okres dtto
gest. in Prag	Bezirk dtto
akt. in Prag	okres dtto
Heimatgemeinde Prag	Bezirk dtto
domovská obec Prag	okres dtto
Stand Verheiratet	Nationalität Judisch
stav in Haushalte	Národnost židovská
	Konfession r.kathol.
	občanství československé
Wohnung in Haushalte	Prag I. Nürenbergerstrasse Nr. 28
byl. v domácnosti	
Schulbildung Handelshochschule	Milit.-Dienst bei s.r.f.b.a.
školní vzdělání	
Etern Vater Dr. Alfred Hertzka	Dr. Hans Loew
rodič: otec Prof.	matka Anna
Beruf des Vaters Prof.	Kinder 2
povolání otce Prof.	děti 2
Mutter Anna	geborene Abeles
matka Anna	roz. Abeles
Wohnung d. Eltern Unbekant	Bei Jugendlichen (bis 18 Jahre): U osob mladších (do 18 let):
byt rodičů Unbekant	Name des Vormundes Jezena poručníka
Česchwister Elisabeth	seine Wohnung jeho byt
sourozenci Elisabeth	Vormundschaftsgericht poručnický soud
Pol. Wachm. Frieberth	
Die Anführung führte durch I. die durch kynl	
Zadržení provedl I. přebírál kynl	
Polizeibezirkskommissariat, Abteilung I. die durch kynl	
okres policejní komisařství, oddělení I. přebírál kynl	
in Anwesenheit Pol. Fahn- Hochmann	
a přítomnosti Pol. Fahn- Hochmann	
Eigene Sachen: Geldtasche mit 162,70 K	Corpora delicti: Dollice věci:
Vlastní věci: Geldtasche mit 162,70 K	
Kamm, Puderdose, lehrre Fortmonné,	
2 Spiegel, Ausweis für die Elektr.,	
Notizbuch, Netztasche, Handschuhe,	
Handtasche, Handbanduhr, 1 Kette mit	
Anhänger, Röhrling.	
<i>Ang. Hertzka</i>	
Personalbeleg (Datum, Zahl, Ort u. Behörde der Anstellung): Bürgerlegitimation Nr. 91110 B, angest. am 18. XII. 1939 pol. Direkt. in Prag	
Osobní doklad (datum, číslo, místo a úřad vyhotovení): am 18. XII. 1939 pol. Direkt. in Prag	
Mittler: Spolročast a	
Übernommen im Gefängnis der Sicherheits-Abt. am am Uhr Uhr	
Převzat ve vězení oddělení bezpečnostního dne am w hod. Uhr	
durchsicht von am	untergebracht in der Zelle No am
prohlednut am	umrčen v cele am
Nutzer d. Häftlings: Finger-Abdrücke:	Die Verhaltung hat angeordnet: Zuzeit nach:
Číslo vězně: am	Otisky prstů: am

Fröhlichovi, Pařížská 32

Ervín Fröhlich

Narozen: 18. 03. 1903

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Norimberská 32

Transport Cc, č. 266(20. 11. 1942, Praha -> Terezín)

Transport Cq, č. 539(20. 01. 1943, Terezín -> Osvětim)

Zahynul

Pavla Fröhlichová

Narozena: 23. 10. 1876

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Norimberská 32

Transport AAp, č. 860(09. 07. 1942, Praha -> Terezín)

Transport Bw, č. 796(19. 10. 1942, Terezín -> Treblinka)

Zahynula

Otázky k archivním dokumentům:

V jakém příbuzenském vztahu byli Pavla a Ervín?

.....
.....
.....

Co vyplývá z údajů o transpotech? Strávili alespoň nějakou dobu společně?

.....
.....
.....

PRACOVNÍ LIST

Co se z přiložených dokumentů dozvíme o profesní dráze Ervína Fröhliche?

.....

.....

.....

Bergmannovi, Maiselova 3

Alois Bergmann

Narozen: 18. 06. 1899

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Filipa de Monte 3

Transport AAl, č. 828 (02. 07. 1942, Praha -> Terezín)

Transport AAy, č. 127 (28. 07. 1942, Terezín -> Baranoviči)

Zahynul

Berta Bergmannová

Narozena: 18. 07. 1897

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Filipa de Monte 3

Transport AAl, č. 828 (02. 07. 1942, Praha -> Terezín)

Transport AAy, č. 127 (28. 07. 1942, Terezín -> Baranoviči)

Zahynula

Růžena Bergmannová (Brandnerová)

Narozena: 06. 01. 1931

Poslední bydliště před deportací: Praha V

Adresa/místo registrace v Protektorátu: Praha V, Filipa de Monte 3

Transport AAl, č. 828 (02. 07. 1942, Praha -> Terezín)

Transport AAy, č. 127 (28. 07. 1942, Terezín -> Baranoviči)

Zahynula

Otázky k archivním dokumentům:

Jaký důvod k vycestování vycestování uvádí Berta Bergmannová?

.....

.....

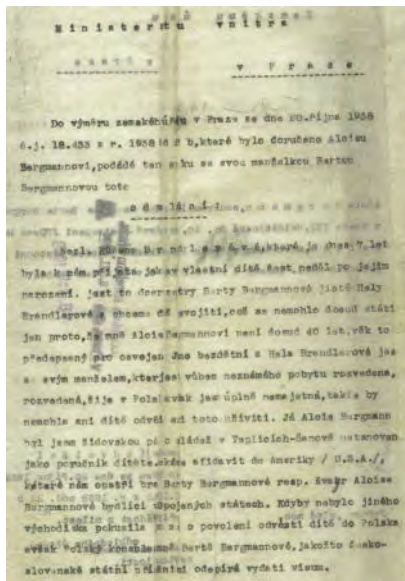
.....

PRACOVNÍ LIST

Jaký příběh je spojen s Růženou Brandnerovou (Bergmannovou)? Z jakých důvodů se Alois Bergmann odvolává proti jejímu vyhoštění?

.....
.....
.....

Přepis:

Ministerstvu vnitra v Praze

Do výměru zemského úřadu v Praze ze dne 20. října 1938 č.j. 18.433, které bylo doručeno Aloisi Bergmannovi, podává tento spolu se svou manželkou Bertou Bergmannovou toto

odvolání:

Nezl. Růžena Brandlerová, které je dnes 7 let, byla k nám přijata jak vlastní dítě šest neděl po jejím narození. Jest to dcera sestry Berty Bergmannové jistě Hely Brandlerové a chceme dítě osvojit, což se nemohlo dosud státi jen proto, že mně Aloisi Bergmannovi není dosud 40 let, věk předepsaný pro osvojení. Jsme bezdětní a Hela Brandnerová jest se svým manželem, který jest vůbec neznámého pobytu rozvedena, rozvedená, žije však v Polsku a však jest úplně nemajetná, takže by nemohla ani dítě odvézt ani toto uživit. Já Alois

Bergmann jsem židovskou péčí o mládež v Teplicích-Šanově ustanoven jako poručník dítěte, které stíhává do Ameriky / U.S.A., které nám opatří bratr Berty Bergmannové resp. švagr Aloise Bergmanna bydlící ve Spojených státech. Kdyby nebylo jiného východiska, pokusila jsem se o povolení odvézt dítě do Polska, avšak Polský konzulát mně Bertě Bergmannové jakožto československé státní příslušnici odepírá vydání visum.

Vzhledem k uved. okolnostem a k přímo tragické situaci dítěte, které chceme přece v nejbližší době /mně Aloisi Bergmannovi jest 39 let/ adoptovati a vzít s sebou do Ameriky, což nastane za několik měsíců

navrhujeme

a případně prosíme, aby cestou milosti bylo povoleno nezl. Růženě Brandnerové pobyt několik měsíců v Praze u nás a aby výměr v odpor vzatý byl v tomto smyslu změněn.

Současně prosíme, aby zemský úřad cestou milosti přiznal tomuto povolení odkladný účinek.

V Praze dne 7.listopadu 1938

Alois Bergmann
Berta Bergmannová

PRACOVNÍ LIST

Abelesovi

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha I, Norimberská 10

Osud: Zavraždění

Abeles, Hermann (* 3.6.1892)

Titul: Ing.

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 409

Abelesová, Zdenka (* 12.5.1903)

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 410

Abelesová, Eva (* 29.10.1930)

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 411

Abelardo L. ...

Personal description: Height 5' 10", Weight 150 lbs, Eyes Blue, Hair Black, Complexion Fair.

Education: High School Graduate, University of ...

Employment history: ...

Character references: ...

Remarks: ...

Evelyn Anderson

Mestský notársky úrad v Bratislave.

Číslo: 24.896. /obch.1937.

Predmet: inž. Hermann Abeles.....narod. 3.VI.1892 v Hustopečích.

.....príslušný/á/ do obce Hustopeč
okres ..... Živnodom č.l.
predtým v rube I. Dlouhá tř.41. bytom v Bratislave ..... oprávnenia
/žiada o vydanie živnostenského listu na živnosť ~~na~~ /
staviteľskú
so stanoviskom v Bratislave na Živnodom č.l. ....č.....
~~o schválenie za námestníka - šľo vodného, obchodného~~
~~v živnosti, obchodu~~

Policejné riaditeľstvo

v Prehe.

Žiadate sa o surné vyšetrovanie a sdelenie, či v smysle §§.5 a 6.zák.č. 259/1924 živn.zák. nejestvujú nejaké vylučujúce dôvody, pre ktoré by horemenov.žiadané živnostenské oprávnenie nemohlo byť udelené a prevádzkovanie živnosti obchodu povolené. ~~nemohol byť za námestníka dieťa vodného, obchodného~~

Poznámka: Dľa znenia §-u 5.cit.živn. zák., ak bol kto odsúdený pre nejaký zločin vôbec, pre prečin spáchaný zo ziskuchtivosti alebo smerujúci proti verejnej mravopodstatnosti, alebo pre zavinený upadok/konkurz/, pre podľudnictvo, pre ťažký dôchodkový prístupoč, spáchaný skrátením penziarných daní alebo dávok, môže sa mu odopret, aby živnosť nejaku nastúpil, ak by dľa zvláštnej povahy živnosti, hľadiac na osobu podnikateľa a na trestný čin ním spáchaný, bolo sa obávať, že by ju zneužíval.

Znenie §-u 6. živn.zák., ak bolo niekomu súdnym, alebo administratívnym usnesením zakázané prevádzkovať ne akú živnosť, nemôže sa mu povoliť, aby nastúpil živnosť inú, prevádzkovanú ktorej zmarený by bol učel onoho usnesenia. Vyšetrit treba tiež, či žiadateľ je aj politicky úplne spoľahlivý.

Bratislava dňa ..19.III. ....1937.

predn.mest.not.úradu.

Hyppiarus!

spis Kurast

č. 132117

POLICEJNÍ ŘEDITELSTVÍ
V PRAZE.
Pod 30. III. 1937 Čj. 132117

K došlému ze dne 19. 3. 1937.

č. 24. 296 / obch. - 1937 předloží, že

na ing. Hermanna Abelera, dne

3. 6. 1892 p. Kustopeč: narq. a pitel,

bytem v Hare I., Bratřů K. 5. 41

není zde ve smyslu § 5 a 6 zák.

č. 252 / 1934 zř. zák. nic

zdravilo zrušeno. Rovněž

vzhledem politickým proti

Abelertovi nebylo na jeho

žádání zrušeno, které by ovšem

jeho spolehlivost a právní post.

2. DUB. 1937

A
2
18

Z. O.

ke vyjádření.

Kom. I. 314 / 1937

Kom. I. 1074 / 1937

OM. Z. O. 8. DUB. 1937

VYPRAVĚNÍ
12. IV. 1937

V odd. zprav. bez závady

St. Město
21/42

Handwritten text at the top of the page, including names and dates.

Vertical text on the left side of the page, possibly identifying the subject or the office.

Text on the right side of the page, possibly a signature or official statement.

Handwritten header for the table.	
<i>Handwritten entry 1</i>	<i>Handwritten entry 2</i>
<i>Handwritten entry 3</i>	<i>Handwritten entry 4</i>
<i>Handwritten entry 5</i>	<i>Handwritten entry 6</i>

Large block of handwritten text, possibly a detailed report or list of items.

Text at the bottom of the page, including a signature and possibly a date.

Post office
 Address
 City, State & Zip
 Date
 Post office

Post office
 Address
 City, State & Zip
 Name
 Address
 City, State & Zip
 Name
 Address
 City, State & Zip

Post office
 Address
 City, State & Zip
 Name
 Address
 City, State & Zip
 Name
 Address
 City, State & Zip

People meeting:

Next year, pay. Prud. a real.

Post office
 Address
 City, State & Zip
 Name
 Address
 City, State & Zip

Registration information:

NAME: _____

ADDRESS: _____

CITY: _____ STATE: _____ ZIP: _____

Registration information and address:

Current post office:

Address: _____

City: _____ State: _____ Zip: _____

Previous post office:

Address: _____

City: _____ State: _____ Zip: _____

Registration information:

Name: _____

Address: _____

City: _____ **State:** _____ **Zip:** _____

Signature: _____

PRACOVNÍ LIST

Löwovi

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Norimberská 28

Osud: Zavraždění

Löw, Hanuš (* 31.10.1908)

Titul: Dr.

Transport: Di (13.07.1943 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 794

Transport: D1 (06.09.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 1264

Löwová, Gertruda (* 19.6.1912)

Titul: Ing. / Dr.

Transport: Di (13.07.1943 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 795

Transport: D1 (06.09.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 1265

Jméno a příjmení *JUDr. L. OEW Jan*
 povolání *souk. právník* stav *ředitel úřad.*
 den, měsíc a rok narození *31. října 1908* nábož. *židovského*
 rodiště *Brno* polit. okres *Brno*
 příslušnost *Brno* polit. okres *Brno*
 bydliště *Brno V. Pavižská 28 čp 131*
 rodiče *Jiří a Marie Pavla roz. Roubíčková*
 manžel-ka *Ing. Gutuša Lenová roz. Šteblová*

Popis osoby:

Postava *veselá*
 vlasy *černé*
 oči *tmavé*
 nos *normál.*
 vousy */*
 ústa *regulární, světlé*
 zuby *geniál. zdravé*
 zvl. znamení

Doklady:

Občanská legitimace z *cest. pas ze dne 16. IX. 1935, podl. IV. 1939*
 Osvědčení o státním občanství *č. 5506 z d. v Brně 20.8.1931*
 Domovský list (potvrzení o domov. přísl.), *doplňovací dne 28. III. 1939*
 Křestní (rodný list) *no*
 Oddací list ze dne *27. II. 1939* č. j. *IV S 430/39* den sňatku *23. III. 1939*
 Doklad o vdovství (rozl., rozv.)
 Přihláška bytová *ze dne 11. IX. 1939* *Dlann. I.*

Vojenský doklad:

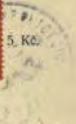
Vojenská knížka *dipl. vojenská*
 Rok odvodu *1928* hodnost *por. just. v. řed.*
 Hlášen dne
 Osvědčení (propouštěcí list)

Fujas

[Signature]
 podpis úřední

Policejnímu ředitelství v Praze.

Jméno a příjmení Dr. Jan Loew
 den, měsíc a rok narození 31. října 1908
 místo narození Praha okres Praha
 příslušnost Praha okres "
 jméno a příjmení otce Jiří Loew
 jméno a příjmení matky, též za svobodna Paula, roz. Roubířková

žádá za vystavení vysvědčení zachovalosti

za účelem docílení povolení vstupu do
zámořského státu

V PRAZE dne 2. ledna 1939

Prosim, aby do žádosti
 vysvědčení bylo pojata
 také potvrzení o tom,
 že jsem se nepokusil
 o násilný převrat
 v státě čl. a že jsem
 nepřipadal na obřiz,
 veřejné sociální péči

Podpis žadatele:

Dr. Jan Loew

Přesná adresa žadatele:

Praha - VII
U Vozovky 4

Ing. Loewová Gestm. d. s.
riednie exp. k. stam

Jméno a příjmení

zaměstnání

rok, den a měsíc narození

obdístě

polit. okres

obdístě

náboženství

řidiče

manžel-ka

Popis osoby:

muže

obličej

barva očí

barva vlasů

zvl. znam.

žený
obč.
šedá
plavá

1916. 1912.

Litavčice

polit. okres

III

polit. okres

III

Prácheň III 12. 11. 1906

stav

vdaná

Nový cest. pas. / Prodl. a rozš.

Platí k cestě do

amimocropi
riednie exp. k. stam
do "S"

na dobu do

9/6. 1943 a zpět

účel a cíl cesty

vyjezd platit. parr

Spolucestující:

Jméno	Poměr	Doba a místo narození

Vyhotoveno na základě:

Domovský list (potvrzení o domov. přísluš.) z

Křestní (rodný) list

Oddací list

Příhláška bytová

Osvědčení berní správy v

Prácheň 9/6. 28
Prácheň - 4796 z 26/8 39
Mag. Prácheň s. j. IV S 4387 39 z 27. 13. 29.
Hloubětín, 28/9 39. / dupl. /
Prácheň VII - 872/39 a popř. úřední
7. 8. 1939 / 6/1939

Vojenské doklady:

Ročník odvodu

vojenská knížka

osvědčení dopl. okr. vel. v

hodnost a branný poměr

přidělen u

prostředník

domobr. legit. (osvědčení)

propouštěcí list

Prácheň
podpis úředníka

angehalten zadržén-a byl-a

Eiseinkauf vom Josef Pobuda.

wegen pro **Ing. Gertrud Loew** geborene **Hertzka**

Name **Gertrud Loew** geborene **Hertzka**

Jméno **19. VI. 1912** in **Teitmeritz** roz. **dtto**

geb. am **19. VI. 1912** in **Prag II. in Emsau** Bezirk **dtto**

nar. dne **Prag II. in Emsau** okres **dtto**

getauft in **Prag** Bezirk **dtto**

kirch. v **Prag** okres **dtto**

Heimatgemeinde **Prag** Bezirk **dtto**

domovská obec **Prag** okres **dtto**

Stand **Verheiratet** Nationalität **Judisch** Konfession **r.kathol.**

stav **in Haushalte** národnost **Prag I. Nürnbergstrasse Nr. 28**

Beruf **Handelshochschule** wohnhaft **Prag I. Nürnbergstrasse Nr. 28**

povolání **Handelshochschule** bytem

Schulbildung **Handelshochschule** Milit.-Dienst **vojsk. služba**

školsní vzdělání

Eltern: Vater Dr. Alfred Hertzka	Gatte-in Dr. Hans Loew
Rodiče: otec Prof.	manžel-ka Ø
Beruf des Vaters Prof.	Kinder Ø
povolání otce Prof.	děti
Mutter Anna geborene Abeles	Bei Jugendlichen (bis 18 Jahre): U nebo mladistvých (do 15 let):
matka Anna roz. Abeles	Name des Vormundes Jméno poručníka
Wohnung d. Eltern Unbekant	seine Wohnung jeho byt
byť rodičů Unbekant	Vormundschaftsgericht poručenský soud
Geschwister Elisabeth	
sorozenci Elisabeth	

Die Anhaltung führte durch **Pol. Wachm. Frieber**

Zadržéní provedl **I.**

Polizeibezirkskommissariat, Abteilung **I.** durchsucht **kynl**

okres, policejní komisařství, oddělení **I.** prohlédnut

in Anwesenheit **Pol. Fahn- Hochmann**

v přítomnosti

Eigene Sachen: Geldtasche mit 162.70 K	Corpora delicti:
Vlastní věci: Kamm, Puderdose, lehere Portmonné, 2 Spiegel, Ausweis für die Elektr., Notitzbuch, Netztasche, Handschuhe, Handtasche, Handbanduhr, 1 Kette mit Anhänger, Rhering.	Dolžené věci:
<i>Ang. Hertzka!</i>	

Personalbelege (Datum, Zahl, Ort u. Behörde der Ausstellung): **Bürgerlegitimation Nr. 911 O B, angest. am 18. VII. 1939 pol. Direkt. in Prag**

Osobní doklady (datum, číslo, místo a úřad vyhotovení): **am 18. VII. 1939 pol. Direkt. in Prag**

Mitläufer **Spoluúčast s**

Übernommen im Gefängnis der Sicherheits-Abt. am **um** Uhr

Převzat ve věznicí odděl. bezpečnostního dle **o hod.**

durchsucht von **untergebracht in der Zelle No**

prohlédnut **umístěn v cele č.**

Nummer d. Häftlings: Číslo vězně:	Finger-Abdrücke: Otisky prstů:	Die Verhaftung hat angeordnet: Zatčení nařídil:
		<i>Hertzka</i>

Beschreibung des (der) Angehaltenen:
Popis zadržané osoby:

Statur mittel
Postava länglich
Gesicht obličej grau
Augen oči regelmäßig
Mund ústa normal
Nase nos normal
Ohren uši braun
Haare vlasy
Bart vousy gesund
Zähne zuby tschechisch und deutsch
spricht mluví
Besondere Kennzeichen zvláštní znamení
Tätowierung tetování Turban
Hut klobouk
Überrock avrchní kabát bund
Anzug oblek weiß
Schuhe obuv

Ärztlicher Befund:
Lékařský nálezy:

Eingelaufen am:
Podací razítko:
G. Z.
Č. J.

Reg. Zeichen
Za. spisovny

*Nach Feststellung der Wohnung
u. negat. Nachfrage in Abt. V.
wurde Gertrud Loew schlussend
am 27.7.42 um 16 Uhr.
L. J. J. J.*

Vormerke der Abt. IV.:
Záznamy odd. IV.:

Nr. des Kommissariats:
Čis. komis.

9149/1.

Eingelaufen:
pod:

Gertrud Loew

*Wie nach Feststellung der
Wohnung und Nachfrage in
Abt. IV. schlussend*

27.7.42.

W. J. J.

Kolek za 5 Kč.

Policejnímu ředitelství v Praze.

Jméno a příjmení Ing. Gertruda Loewová roz. Hertzková
den, měsíc a rok narození 19. VI 1912
místo narození Litoměřice okres Litoměřice
příslušnost č. česká matka Praha okres Praha
jméno a příjmení otce Dr. Alfred Hertzka st. prof.
jméno a příjmení matky, též za svobodna Anna Hertzková roz. Helesová

žádá za vystavení vysvědčení zachovalosti

za účelem vystěhování se

V PRAZE dne

7/VI 1939

Podpis žadatele:

Ing. Loewová

Přesná adresa žadatele:

Praha VI
u Vozovky 1211

Fröhlichovi

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Norimberská 32

Osud: Zavraždění

Fröhlichová, Pavla (* 23.10.1876)

Transport: AAp (09.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 860

Transport: Bw (19.10.1942 Terezín -> Treblinka), číslo v transportu: 796

Fröhlich, Ervín (* 18.3.1903)

Titul: MUDr.

Transport: Cc (20.11.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 266

Transport: Cq (20.01.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 539

Fröhlichová, Pavla
rozkošnické
4. 10. 1876.

Jméno a příjmení
zaměstnání
rok, den a měsíc narození
rodiště

Prohle
Prohle I, č. 988
maiel
Vojtěch a Marie ve Lázanské

polit. okres Rohyčany
polit. okres Prohle
stav vdova
Nový cest. pas. / Prodl. a rozš.

příslušnost
bydliště
náboženství
rodiče
manžel-ka

Popis osoby:

muže
obličej
barva očí
barva vlasů
zvl. znam.

ženy
obličej
barva očí
barva vlasů
zvl. znam.

Ptati k cestě do
něch evr státní
na dobu do 26. IV. 1938 a zpět
účel a cíl cesty obnovitru.

Spolucestující:		
Jméno	Poměr	Doba a místo narození

Vyhotoveno na základě:

Cestovní pas čís. _____ z _____
 Domovský list (potvrzení o domov. přísluš.) z Prohle 27. XI. re 14. V. 1938
 Křestní (rodný) list Motivice ve maiel Rohyčany č. 285 39 re 23. I. 1938
 Oddací list
 Přihláška bytová Staré město 23. V. 1938.
 Osvědčení berní správy v _____

Vojenské doklady:

Ročník odvodu vojenská knížka
 osvědčení dopl. okr. vel. v
 hodnost a branný poměr přidělen u
 prostředník
 domobr. legít. (osvědčení)
 propouštěcí list

Zárta
dopis předníka

Carol Fröhlich

Jméno a příjmení:

MUD. bratr Fröhlich

zaměstnání:

ředitel

rok, den a měsíc narození:

1903 18/3

rodiště:

Praha

polit. okres:

06b

příslušnost:

-1-

polit. okres:

bydliště:

Praha II. 1228 Kliment. 15.

náboženství:

124.

stav:

svob

rodiče:

Leopold

Paula roz. Porgesová

manžel(ka):

Nový cest. pas. Prodl. a rozš.

• Popis osoby:

muže

ženy

obličej:

obč.

barva očí:

modrá

barva vlasů:

černá

zvl. znam.:

/

Platí k cestě do

Všech evr. st. mimo SSSR

na dobu do

18/7 31.

a zpět

účel a cíl cesty:

studijní a fotar. vymoř. st.

Spolucestující:

Jméno

Poměr

Doba a místo narození

Vyhotoveno na základě:

Cestovní pas čís. z

Domovský list (potvrzení o domov. přísluš.)

otec

Praha č. IV. L. 1055. z 7/6. 07.

Křestní (rodný) list

in. matric. 41. Praha č. 22. z 5/5. 09.

Oddací list

Příhláška bytová

Praha II. z 22/9. 19.

Osvědčení berní správy v

Vojenské doklady:

Ročník odvodu

Vojenská knížka

Osvědčení dopl.

nevoják okr. voj. v

mag. hl. - Praha 3 1917. 29.

hodnost a branný poměr:

přidělen u

prostředník

Domobr. legit. (osvědčení)

Propouštěcí list

Handwritten signature of the official.

podpis úředníka

Philip [unclear]

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY.

Zdravotní referát.

Ref. čj. X. 287/36 /

V Praze dne 15. ledna 1936

Z. 2408

Pan MUDr. Irvin Fröhlich
v Praze-II, Washingtonova 23

Osvědčení.

Pan(i) - slečna MUDr. Irvin Fröhlich
bytem v Praze II, Washingtonova 23
15. března 1903 roku narozený(á), do Prahy
okres Praha země: Čechy příslušný(á),
národnosti české promovaný(á)
dne 25. května 1930 roku na německé
universitě v Praze oznámil(a) zde, že
dnem 15. ledna 1936 roku začne provozovati
v Praze II, Washingtonova 23, čp. praxi lékařskou a to pro
nemoci: všeobecnou

Zároveň prohlásil(a), že jest ustanoven(a) lékařem u Léčebního fondu
a že se přihlašuje ku sekci lékařské komory v Čechách.

O tom panu(i) - slečně MUDr. Irvinu Fröhlichovi
vydáváme na základě §u 8. odst. 4. zákona ze dne 28. VI. 1929 č. 114 Sb. z. a n.
toto osvědčení.

Vrchní mag. rada:

Policejnímu ředitelství v Praze
na vědomí.

Vrchní mag. rada:

Benedš

Policejní ředitelství

v Praze.

Nižepisámý žádá tímto o vydání
vysvědčení zachovalosti za účelem jmenování
k sekundárnímu lékaři na I. něm. interní
klinice prof. dr. Schmidta ve všeobecné nemocnici
v Praze.

M. U. Dr. brin Fröhlich

t.č. externí lékař na I. něm. med.
klinice v Praze (všeobecná nemocnice)

bytem v Praze II. Klimentská ul. 15.
naroděn 18. března 1903 v Praze, ^{místovního do} ^{Prahy.}

rodičů: Leopold Fröhlich a Paula Fröhlichová
roz. Poggersová, bytem v Praze II
Klimentská ulice 15.

7 Praze, dne 27/10 1931.

Jüdische Kultusgemeinde
in Prag.

55059

Židovská náboženská obec
v Praze.

J2/Str.

DER POLIZEIPRÄSIDENT VU PRAG
Prag, den 21. August 1942.

Titl.

Polizeikommissariat,

Prag V.,

Josefstädtergasse

0001
61
Betr.: Desinfizierung der
Wohnung d.H. Dr.Erwin
Fröhlich, Prag V., Nürnber-
gerstr. 32.

Wir erlauben uns höfl. mitzu-
teilen, dass die Wohnung des
Herrn Dr.Erwin Fröhlich,
Prag V., Nürnbergerstr.32 am
22. und 23.d.M. von der Fa,
J.Singer, Desinfektor, Prag II.,
Hibernergasse 4 desinfiziert
wird. Herr Dr. Fröhlich und
dessen Untermieter werden da-
her die Nächte vom 22. auf den
23. und vom 23. auf den 24.d.
M. ausserhalb der Wohnung zu-
bringen, u.zw.:

Dr.Erwin Fröhlich, geb.18.3.
1903 in Prag V., Krasnohorska-
gasse 5 c/o Jäger,

Rudolf Reich, geb.2.8.1896 in
Prag V., Saazergasse 10 c/o
Otto Fluss,

Friedrich Glücklich, geb.6.1.
1893 in Prag XII., Römische
Str.11 c/o Glücklich.

Jüdische Kultusgemeinde in Prag.

Židovská náboženská obec v Praze.

1851
Kommissariat I.
V Praze, dne 21. srpna 1942.

Titl.

Policejní komisařství,

Praga V.,

Josefovská

Týká se: Desinfekce bytu p.
dra.Ervína Fröhli-
cha, Praha V., Norimberská 32.

Dovolujeme si zdvořile oznámiti,
že byt pana dra Ervína Fröhli-
cha, Praha V., Norimberská 32
bude dne 22. a 23.t.m. fou.
J.Singer, Praha II., Hybernská 4
desinfikován. Pan dr. Ervín
Fröhlich a jeho podnájemníci
ztráví proto noce od 22. na 23.
a od 23. na 24.t.m. mimo byt
a sicé:

Dr.Ervín Fröhlich, nar.18.3.1903
v Praze V., Ul.Elišky Krásno-
horské 5 c/o Jäger,

Rudolf Reich, nar.2.8.1896
v Praze V., Žatecká 10 c/o
Otto Fluss,

Bedřich Klücklich, nar.6.1.1893
v Praze XII., Římská 11 c/o
Glücklichová.

Sprichman

Bergmannovi

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Filipa de Monte 3

Osud: Zavraždění

Bergmann, Alois (* 18.6.1899)

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 828

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 127

Bergmannová, Beila/Berta (* 18.7.1897)

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 827

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 126

Bergmannová, Růžena (* 6.1.1931)

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 829

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 128

DR. HANUS KAFKA
KATA v Praze - I. Bismilská 8
ROZPISOV. C. 20000

Ministerstva vnitra

-----
v P r a z e

Do výměru zemakéhúřdu v Praze ze dne 20. října 1938
č. j. 18.433 z r. 1938 č. 2 b, které bylo doručeno Aloisu
Bergmannovi, podává ten sly se svou manželkou Bertou
Bergmannovou toto

Alois Bergmann narozen 20. října 1898 v Praze, nyní v Praze, v ulici
Královské 111, v č. 111, v 1. patře, v 1. bytě, v 1. patře, v 1. bytě,
č. j. 18.433 z r. 1938 č. 2 b, které, je dnes 7 let
byl k nám přičten jako vlastní dítě šest, neděl po jejím
narození. Její matka Bertu Bergmannovou jistě Hely
Brandlerové a chceme děk jejímu, což se nemohlo dosud státi
jen proto, že mně Alois Bergmannovi není dosud 40 let, věk to
předepsaný pro osvejen. Jme bezdětní a Hela Brandlerová je
s svým manželem, kterjea vůbec neznámého pobytu rozvedena,
rozvedená, žije v Polsku, jest úplně nenačetná, takže by
nemohla ani dítě odvést ani toto ušíviti. Já Alois Bergmann
byl jsem Židovskou pé o sládež v Teplicích-Sanově ustanoven
jako pečovník dítěte, akáse sřičavit do Ameriky / U.S.A./,
které nám opatřil brs Bertu Bergmannové resp. Svažr Aloise
Bergmannové bydlící v Spojených státech. Kdyby nebylo jiného
výhodiska pckusila m se o povolení odvésti dítě do Polska
avšak Polský konanla mně Bertě Bergmannové, jakožto česko-
slovenské státní o Měnici oděpirá vydáti visum.

Vzhledem k uvedeným okolnostem a k přímo tragické
situaci dítěte, které chce přece v nejbližší době /mně
Aloisu Bergmannovi jest j 36 let / adoptovati a vzíti
sebou do Ameriky, což a . ano za několik měsíců,

n a v r h ů j e m e,

a případně prosíme ,aby os t o u m i l o s t i ,
bylo povoleno nezl. Růženě Brandlerové pobyt několika
měsíců v Praze u nás
a aby výměr v odpor vzatý byl v tomto smyslu změněn.

Souděně prosíme, sby e m a k ů ú ř a d cestou
milosti přiznal tomuto odolání o d k l e d n ý ú č i n e k .

V Praze, dne 7. listopadu 188. Alois Bergmann
Berta Bergmannová.

228

9

01

1929

Handwritten text at the top of the page, including names and dates.

Main body of handwritten text, possibly a letter or report.

Left column of handwritten text, possibly a list or notes.

Right column of handwritten text, possibly a list or notes.

Section of handwritten text located below the portrait.

Section of handwritten text located below the portrait.

Left column of handwritten text below the portrait.

Bottom section of handwritten text, including a signature.

Alois Bergmann

Betsy Bergman

An die Polizei Direktion - Policejnímu ředitelství

in Prag.
v Praze.Name und Vorname Bergmann Beila /Berta/ geb. Schuminer
jméno a příjmení: _____ im HaushalteGeburtslag, Monat und Jahr: 18. Juli 1897
den, měsíc a rok narození: _____Geburtsort: Felaxtyn Bezirk: Sambor /Russland/
místo narození: _____ okres: _____Zuständigkeit: wird bestimmt Bezirk: wird bestimmt
příslušnost: _____ okres: _____Name und Vorname des Vaters: Schuminer Baruch, gestorben
jméno a příjmení otce: _____Name und Vorname der Mutter, auch Mädchename: Schuminer Rosa Sara geb. Wander
jméno a příjmení matky, též za svobodna: _____ gestorben

ersucht um Ausstellung des Leumundszeugnisses

žádá za vystavení vysvědčení zachovalosti

POLICEJNÍ ŘEDITELSTVÍ
V PRAZE.

16. V. 1940 Č. 416145

zwecks Auswanderung
za účelem _____Prag, am 8. Mai 1940.
V Praze, dne _____Unterschrift des Antragstellers:
Podpis žadatele: 10Beila (Berta) BergmanGenaue Adresse des Antragstellers:
Přesná adresa žadatele:Prag V, Maislova Nr. 3 bei Schwarz

Gesch. Zahl: 416145
C. J.

Zeugnis -- Vysvědčení

Die Polizeidirektion bestätigt, daß hierorts über
Policejní ředitelství stvrzuje, že zde na

Beila / Bertal Bergmann ovoc
 am 18. Juli im Jahre 1897 in Felsölyu
 dne germane roku ve
 Bezirk Lambor geb. nach wird bestimmt
 okres " nar. do buale ménya
 Bezirk Maishova 3 zuständig. Prag I.
 okres bei Schwarz bytem v Prag I.

nichts strafbares vorgefunden wurde.
nevyšlo na jevo nic úhonného.

Dieses Zeugnis wird ihm -- ~~zu~~ zwecks
Toto vysvědčení se mu - jí vydává za účelem

Auswanderung
vystěhování

ausgefóhlt.

Prag, am 18. I. 1940
V Praze, dne

VYPRAVĚNO
21. V. 1. 40

Expedit, verwende einen
Výpravno, použij na vysvědčení
Stempel K hl
kolku za

Místa paměti: Stolpersteine

Stolpersteine

- Bergmannovi
- Fröhlichovi
- Löwovi
- Abelesovi

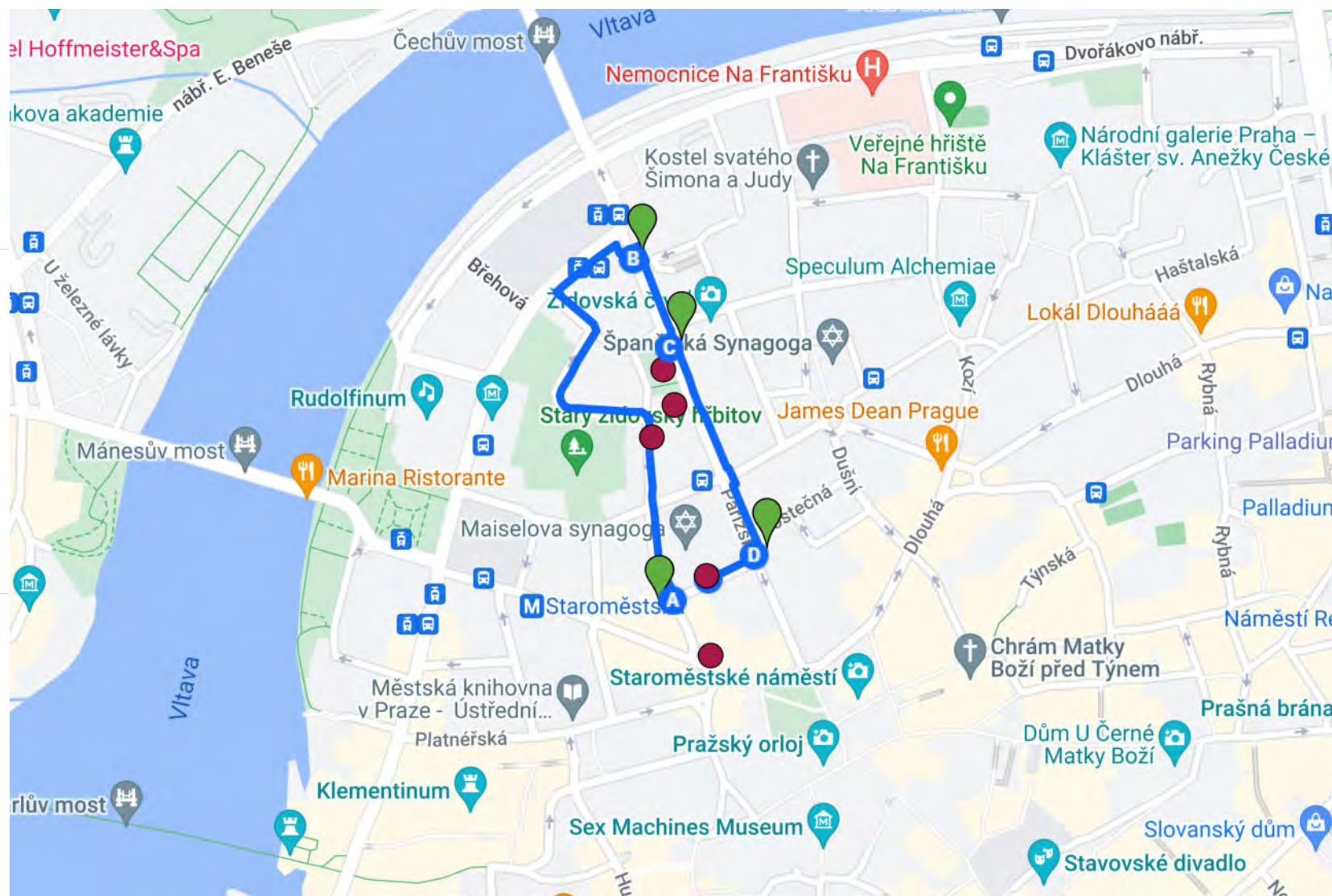
Zajímavosti

- Jáchymka – bývalá židovská škola v Praze
- Kafkův dům
- Židovská radnice
- Bílkův Mojžíš
- Staronová synagoga

Trasa z místa Bergmannovi do místa Jáchymka – bývalá židovská škola v Praze

- A Bergmannovi
- B Fröhlichovi
- C Löwovi
- D Abelesovi
- E

Jáchymka – bývalá židovská škola v Praze

PRO UČITELE

Medailonky rodin, se kterými aktivita pracuje

Bergmann, Alois (* 18.6.1899)

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Filipa de Monte 3

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 828

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 127

Bergmannová, Beila/Berta (* 18.7.1897)

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 827

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 126

Bergmannová, Růžena (* 6.1.1931)

Transport: AAl (02.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 829

Transport: AAy (28.07.1942 Terezín -> Baranoviči), číslo v transportu: 128

Osud: Zavraždění

Alois Bergmann se narodil 18. června 1899 v obci Osoblaha na severní Moravě blízko polských hranic, rodičům Samuelovi a Erně, rozené Eisnerové. Ti zemřeli již před druhou světovou válkou. Alois se zřejmě za prací přestěhoval do Teplic – Šanova na česko-německé hranici. Povoláním byl obchodník. V Teplicích se Alois seznámil s Bertou, která se narodila v polském městečku Felszyn¹ 18. července 1897 manželům Beruchovi a Rose Schuminerovým, a v září roku 1925 slavili svatbu. Manželství zůstalo bezdětné, a tak se ujali dcery Bertiny sestry Hely Brandlerové, které žila v Polsku, rozvedená a nemajetná. Otec malé Růženky byl neznámý. Růženka to však neměla jednoduché, v listopadu roku 1938 jí jako sedmileté cizí státní příslušnici hrozilo vyhoštění z našeho území, jelikož jejímu pěstounovi Aloisovi ještě nebylo 40 let, což byl v té době předepsaný věk pro osvojení si dítěte. V roce 1939 se manželé se svojí schovankou uvažovali o vystěhování se do Ameriky, kde měla Berta bratra. V květnu roku 1940 se rodina pokusila vystěhovat se do Šanghaje, ale tento pokus nebyl úspěšný. V červenci 1942 byli všichni povoláni do transportu do Terezína, odkud ani ne po měsíci byli odvezeni směr Baranoviči², kde všichni zahynuli.

Löw, Hanuš (* 31.10.1908)

Titul: Dr.

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Norimberská 28

Transport: Di (13.07.1943 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 794

Transport: Dl (06.09.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 1264

Löwová, Gertruda (* 19.6.1912)

Titul: Ing. / Dr.

Transport: Di (13.07.1943 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 795

Transport: Dl (06.09.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 1265

Osud: Zavraždění

Hanuš se narodil 31. října 1908 v Praze Jiřímu a Pavle, rozené Roubíčkové. Matka zemřela před rokem 1940. Vystudoval reálné gymnázium. V roce 1935 pracoval jako advokátní koncipient a chystal se stát advokátem. Na začátku roku 1939 se pokusil vystěhovat do zámoří a ve stejné roce se oženil s Gertrudou, která se narodila 19. června

1 Dnes ležící na území Ukrajiny

2 Více o transportu, který měl dojet do Minsku, ale skončil v městečku Baranoviči:

http://www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/5-07_Transporty_na_vychod.pdf

1912 v Litoměřicích a pracovala také jako úřednice. Byla pokřtěná. Manželství zůstalo bezdětné červenci roku 1943 byli manželé zařazeni do transportu do Terezína a v září téhož roku byli odvezeni do Osvětimi, kde zahynuli.

Abeles, Hermann (* 3.6.1892)

Titul: Ing.

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha I, Norimberská 10

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 409

Abelesová, Zdenka (* 12.5.1903)

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 410

Abelesová, Eva (* 29.10.1930)

Transport: B (21.10.1941 Praha -> Lodž), číslo v transportu: 411

Osud: Zavraždění

Hermann Abeles se narodil v 3. června 1892 v Hustopečích. Jeho otec se jmenoval Vilém. Bydlel nějaký čas v Praze, ale v roce 1937 žil v Bratislavě, kde žádal jako stavební inženýr o povolení provozovat stavitelskou živnost. Zdenka Abelesová se narodila 12. května 1903 rodičům Františkovi a Evženiei Strausovým. Povoláním byla švadlena a věnovala se mu i po narození dcery Evy, která se narodila 29. října 1930. V dubnu 1939 uvažovala rodina o vystěhování, K tomu však nedošlo a rodina byla v říjnu 1941 zařazena do druhého transportu do Lodže, kde všichni zahynuli.

Bydliště podle registrace Židů v "Protektorátu": Praha V, Norimberská 32

Osud: Zavraždění

Fröhlichová, Pavla (* 23.10.1876)

Transport: AAp (09.07.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 860

Transport: Bw (19.10.1942 Terezín -> Treblinka), číslo v transportu: 796

Fröhlich, Ervín (* 18.3.1903)

Titul: MUDr.

Transport: Cc (20.11.1942 Praha -> Terezín), číslo v transportu: 266

Transport: Cq (20.01.1943 Terezín -> Osvětim), číslo v transportu: 539

Pavla Fröhlichová se narodila 4. října 1876 v Rokycanech rodičům Vojtěchovi a Haně Porgesovým. Kdy přesně se přestěhovala do Prahy, nevíme. Byla vdaná za Leopolda, se kterým měla syna Ervína. Ten se narodil 18. března 1903 v Praze. Absolvoval reálnou školu a jako mimořádný posluchač německé lékařské fakulty si musel v dubnu roku 1922 doplnit vzdělání a složit gymnaziální maturitní zkoušku. Tu složil úspěšně, stejně tak jako další studium a v roce 1929 se již může představovat jako lékař. V roce 1931 začal pracovat jako sekundární lékař na I. Německé interní klinice prof. dr. Schmidta ve všeobecné nemocnici v Praze. V roce 1936 si již otevřel vlastní lékařskou praxi na Praze 2. Jestli se oženil, nevíme.

Pavla Fröhlichová byla do transportu povolána již začátkem července roku 1942, odkud byla odvezena do Treblinky, která se jí stala osudnou, v polovině října 1942. Její syn Ervín přišel do Terezína měsíc po tom, tedy v polovině listopadu 1942 a se svou matkou se tedy již neshledal. Začátkem ledna 1943 byl zařazen do transportu do Osvětimi, kde zahynul.

Živá knihovna (Living library) ¹

Potkáváte se s lidmi, kteří jsou vám názorově, postojově, hodnotově vzdálení? O tématech, na kterých se neshodnete, s nimi mluvíte nebo se jim spíše vyhýbáte? Potkáváte se s lidmi z menšinových skupin? Umíte s nimi navázat vztah bez obav a předsudků?

Jednou z možností, jak ve třídě bezpečně sdílet nesdělitelné, je otevřít, byť jen na jeden den, živou knihovnu. V této knihovně jsou namísto knih lidé, kteří jsou ochotni sdílet s ostatními svůj život, své zkušenosti, názory a postoje. Živou knihou může být pamětník, odborník, aktivista nebo někdo, kdo je z důvodu své národnosti, zdravotního handicapu, sexuální orientace či přesvědčení částečně nebo úplně vyloučen z většinové společnosti.

Koncept živé knihovny vznikl v roce 2000 v Dánsku a postupně jej začala realizovat většina států Rady Evropy. V Česku byl tento koncept poprvé představen v roce 2007 Organizací na podporu a integraci menšin (OPIM). Postupně tento model adaptovaly další organizace, kromě OPIM je v ČR nejznámější živá knihovna Amnesty international².

Amnesty international a další organizace dlouhodobě pracující s konceptem živé knihovny vám mohou doporučit proškoleného dobrovolníka, který má s tímto formátem besedy zkušenost. Nebo si pozvěte někoho z vašeho okolí, kdo má zkušenost s tématem, kterému se chcete věnovat.

Metodika a postup přípravy :

Když se snažíme porozumět nějakému jevu, seznámit se s událostí, pochopit, jak události, okolnosti nebo rozhodnutí ovlivňují život jednotlivce a celé společnosti, můžete nastudovat množství odborné literatury a vytvořit si názor na základě teorií nebo statistik. Suchá fakta však pro žáky postrádají jakoukoliv záživnost. Díky příběhu člověka, kterého potkali, si žáci snáze osvojí vědomosti nebo zaujmou postoj, mohou informace z teorie nebo z médií konfrontovat s vlastní empirickou zkušeností.

Živou knihovnu můžete také „navštívit“, když chcete žákům zprostředkovat mnohovrstevné, teoreticky těžko uchopitelná a nejednoznačná témata. Vybírejte „knihy“ tak, aby přinášely různé pohledy a zkušenosti nebo třeba i zcela opačné názory. Nezapomeňte ošetřit situaci tak, aby se žáci s hosty nepohádali, nebo aby se hosté nepohádali mezi sebou. Optimální počet „živých knih“, které žák potká v rámci jedné akce, je tři.

Jako živou knihu zveme lidi, kterých se zvolené téma osobně týká: může jít o příslušníka zvolené menšiny (národnostní, náboženské, sexuální nebo jiné), pamětníka holocaustu či jeho potomky, člověka, který se daným tématem intenzivně zabývá, například historika nebo umělce. Tato metodika představuje jeden ze způsobů, jak se mohou žáci na besedu připravit.

Způsob práce: práce ve dvojicích nebo malých skupinkách, beseda, reflexe

Pomůcky: Medailon hosta / „anotace“ živé knihy, pracovní list.

¹ Zpracováno podle Naši nebo cizí? Rozhovor s pamětníkem

² Vybrané odkazy: Amnesty international ČR: <https://www.amnesty.cz/vzdelavani/zive-knihy/>, Dánsko: <https://humanlibrary.org/>, Slovensko: <https://www.amnesty.sk/category/co-robime/vzdelavanie/eea/ziva-kniznica/>, Nizozemsko: <https://livinglibrary.nl/>, Německo: www.living-library.eu

Živou knihou nemusí být odborník, důležitá je jeho jedinečná životní zkušenost.

Pokud ve škole otevřete živou knihovnu a pozvete hosta, ať již odborníka, pamětníka nebo aktivistu, tak může výrazně dopomoci ke zdárnému průběhu aktivity, když budou žáci – čtenáři na rozhovor předem připraveni.

POSTUP – Jak se připravit na otevření živé knihovny?

1) Zvolte téma – Některá možná témata:

- život menšin
- uprchlíci
- LGTB+
- moderní dějiny
- regionální problematika
- politické, náboženské, sociální otázky
- jakékoliv téma, které rozděluje třídu

Dříve než budete s někým dělat rozhovor, je dobré se teoreticky připravit. Žáci by měli o tématu, období nebo problému něco vědět. Pomůže jim to klást doplňující otázky a lépe chápat někdy poněkud nesourodé povídání.

2) Vyberte živé knihy. Můžete vybírat podle „katalogu“ organizace (např. Amnesty International) nebo oslovte vhodné hosty sami. Od každé živé knihy získáte krátký životopisní medailonek. Zároveň oslovené hosty seznámte s pravidly tohoto formátu besedy.

3) Co obnáší příprava živé knihovny

- *Zajištění prostoru.* Počítejte s tím, že budou probíhat paralelně tři nebo více besed zároveň. Zvolte prostory tak, aby se vzájemně nerušili.
- *Příprava medailonků hostů.* Medailonek by měl obsahovat základní informace – kolik je hostu let, odkud pochází, pokud je to relevantní, jaké je nebo bylo jeho povolání nebo kulturní pozadí, kterých témat nebo kterých období moderních dějin se jeho příběh týká. Medailonek by neměl být delší než půl stránky.

Příklad fiktivního medailonu:

„Josef Novák se narodil v roce 1927 v Chrudimi. Jeho otec zde provozoval malý obchod s drogerií. Josef studoval obchodní akademii a poté nastoupil do obchodu svého otce. Za druhé světové války ukrývali tříčlennou židovskou rodinu. Obě rodiny válku přežily. V roce 1952 přišla rodina o obchod. V roce 1969 Josef emigroval a do roku 1991 žil v Rakousku. Nyní žije částečně v Chrudimi a v rakouském Grazu.“

- *Moderace.* Moderátor pro každého hosta(viz rámeček) je důležitý zejména při kontroverzních tématech, kdy hrozí, že může dojít ke konfliktu.

Je možné, že bude potřeba, abyste rozhovor moderovali. Používejte jednoduché a srozumitelné otázky. Nevkládejte do otázek odpovědi, nepodsouvejte své názory a očekávání. Když položíte otázku „Jaké bylo vaše dětství?“ dovíte se pravděpodobně víc než v odpovědi na otázku „Asi jste měl těžké dětství, že?“

Budete také potřebovat otázky, kterými si ujasníte, ve které části příběhu právě host je. Například: „Dokázala byste si vzpomenout, ve kterém roce se to stalo?“

Je dobré mít v zásobě několik otázek, používejte je však opatrně: např. v případě, že budete chtít živou knihu vrátit k tématu, pokud příliš odbočí, případně pokud vás bude zajímat něco konkrétního. Také se stává, že někdo raději odpovídá na otázky, než by směřování rozhovoru vybíral sám.

Také se vám hodí otevřené otázky, ve kterých se budete zajímat o pocity, hodnocení a názory živé knihy. Například: „Jak jste se při tom cítil?“. Otázky, které by mohl host vnímat jako kritiku, formulujte opatrně. Otázka: „Myslíte si dnes / s odstupem času, že jste v této situaci mohla udělat něco jinak?“ je lepší a méně nebezpečná, než „Proč jste něco neudělala?“

- *Průvodce pro hosty.* Jeho rolí je zajistit pro „živé knihy“ komfort – uvítání, usazení, občerstvení, průvodce po škole, atd. Této role se může ujmout moderátor nebo některý ze žáků.
- *Přesný program.* Je důležité, aby každý věděl – žáci i hosté, kdy a kde má být.

Časová dotace:

- *Příprava na besedu (45 min)* – může proběhnout i v jiném dnu před plánovanou besedou. Součástí přípravy je rozdělení žáků do skupin a jejich seznámení s pravidly rozhovoru.
- *Beseda (90 – 110 min):* Počítáme s tím, že každý navštíví tři živé knihy. Na každou má čas 20 – 30minut. Důležité je, aby byl čas předem daný a žáci i hosté věděli, že tento čas nemohou přetáhnout. Tuto dobu dodržujeme i v případě, že host mluví hodně zajímavě a zůstávají nezodpovězené otázky. Všechny rozhovory musí končit ve stejnou dobu a bylo možné přejít k další knize. Celkově by návštěva knihovny neměla přesáhnout 90 minut. Po této době jsou hosté i žáci unaveni a postupně ztrácí pozornost.

Při plánování živé knihovny nezapomeňte do celkového času započítat také přestávky na výměnu knih.

- *Reflexe(45 min):* Můžeme zvolit společnou reflexi s hosty, ale v každém případě je třeba se k aktivitě vrátit po odchodu hostů nebo následující den/vyučující hodinu.

4) Příprava žáků na návštěvu „živé knihovny“.

- Oznamte žákům, že jste do školy pozvali hosty, abyste jim poskytli možnost prozkoumat události nebo jevy, kterými se v hodinách zabýváte, a to z úhlu pohledu člověka, který je zažil nebo zažívá. Řekněte, že tito lidé jsou jako knihy, jejichž příběh již byl napsán, vy jej už nemůžete změnit, ale můžete se dovědět mnohem víc, než co je na první pohled zřejmé. A také, že na rozhovor s živou knihou je potřeba se připravit.
- Rozdělte žáky do vhodných pracovních skupin podle své zkušenosti (páry, trojice...). Každý žák dostane medailonky všech hostů a tabulku z Pracovního listu, případně si takovou tabulku mohou sami vytvořit. Podle potřeby upravte jednotlivé řádky.
- Vyzvěte žáky, aby na základě medailonků vyplnili pracovní list.

Přečtěte spolu medailon hosta – anotaci „živé knihy“. Do levého sloupce tabulky pracovního listu žáci zapíší co nejvíce událostí z hostova života: Kdy chodil do základní školy? Kdy byl plnoletý? Kdy se staly důležité události v jeho životě?

Do druhého sloupce zapíší události z historie nebo společnosti, které mohly ovlivnit hostův život nebo názory (vypuknutí války, revoluce, povodeň, přijetí nebo zrušení relevantních zákonů a vyhlášek atd.) Umožněte jim průzkum v dostupných zdrojích. Události v pravém sloupci by měly korespondovat s tím, co si přečetli v medailonku.

Vyzvěte žáky, ať si pro hosta připraví sadu otázek (nejméně dvě). Inspirací mohou být následující okruhy:

- hostovo dětství (ve vztahu k událostem nebo jevu, kterých se setkání týká),
- běžný život (práce, rodina, volný čas...),
- jeho vnímání a prožívání některých událostí, které se týkají zvoleného tématu,
- jeho zpětné hodnocení některých událostí,
- motivace hosta zabývat se daným tématem.

Dále žáci zformulují vhodnou žádost o návrat k tématu, pokud by host příliš odbočil od tématu nebo se nechal unést a začal moralizovat, kritizovat apod.

Pracovní list vyplňte pro každého hosta zvlášť.

Před samotným setkáním žákům vysvětlete pravidla besedy:

- Nepřerušujte živou knihu necitlivě při vyprávění.
- Nekladte příliš mnoho otázek. Vaším záměrem je nechat hosta mluvit, případně ho k tomu povzbudit.
- Pozorně poslouvejte a udržujte oční kontakt, občas přitakejte, přikývněte. Buďte uvolnění, nespěchejte.
- **V žádném případě se nepouštějte do sporu!** Cílem rozhovoru není polemika s živou knihou, její poučování a přesvědčování.

- Respektujte důvěru, kterou ten člověk projevil tím, že o svém životě otevřeně vypráví. Jakmile vycítíte, že by mohlo dojít ke konfliktu, ustupte. Člověk nemůže změnit minulost ani mnoho věcí, které jsou v jeho životě dané tím, kde, kdy a komu se narodil, svou zdravotní kondici, dokonce ani rozhodnutí, která udělal v minulosti.
- Pokud bude mít host předsudky, můžete se zeptat, proč si to myslí, ale nepokoušejte se mu jeho názor vyvrátit. Napsanou knihu nemůžete změnit.

5) Setkání s „živými knihami“.

- Moderátor nebo určený žák hosty přivítá a usadí je v prostoru, kde bude probíhat beseda. Zajistí hostům komfort v podobě pití a případně malého občerstvení.
- Představí hosta a požádá ho o krátký úvod. Hlídá čas. Chvilí před koncem upozorní na konec časového limitu.
- Předem se rozhodněte, jestli přechází hosté nebo skupinky, a dbejte na synchronizované přechody.

Všechno, co s námi živé knihy sdílejí, či už jde o pamětníky, lidi, kteří jsou součástí nějaké menšiny, nebo odborníky, je **směsí faktů a názorů**. Obojí je důležité. Způsob, jakým lidé rozumějí událostem, jak na ně vzpomínají, jak je prožívají, je sám o sobě velmi důležitý. Když děláme rozhovor s živou knihou, je důležité hosta ujistit, že nás zajímá právě jeho pohled na události, jeho individuální zkušenost, že stojíme o to slyšet jeho příběh.

Když beseda skončí, poděkujte a ujistěte hosta, že to pro vás bylo zajímavé setkání. Možná se bude host chtít dozvědět něco o vás. Je slušností odpovědět, i on vám o sobě hodně řekl. Pokud ze setkání s hosty má vzniknout nějaký výstup (nahrávka, referát, rozhovor do školního časopisu apod.), sdělte jim, jak a k čemu výstupy použijete. Ujistěte je, že pokud budou mít zájem, svou práci jim poskytnete.

6) Reflexe

Po uzavření knihovny (odchodu hostů) se společně se žáky vraťte k slyšenému alespoň krátkou reflexí. Dejte žákům prostor, aby vyjádřili svoje pocity a myšlenky formou, která je pro ně bezpečná. Můžete zvolit některou formu reflexe v kruhu nebo mohou k utřídění myšlenek využít formu volného psaní, případně krátké eseje. Jako formu pokračování můžete informace od živé knihy srovnat s odbornou literaturou, archivy atd.³

³ Zpracováno podle „Making Oral History“.

Poznámky

- Jednotlivé kroky aktivity je možné zkrátit nebo zredukovat, ale je dobré, aby byly všechny součástí přípravy. Kontext můžete vytvořit krátkým výkladem. Seznámení se s medailonkem a příprava otázek jsou však důležité, protože někteří lidé začnou krátkým úvodním slovem a pak raději odpovídají na otázky žáků.
- Jiní naopak mluví dlouho. Pak je dobré hosta před koncem vymezeného času zastavit a dát prostor žákům, aby položili hostovi otázky – buď z připravených, nebo takové, kterými reagují na hostovo povídání.
- Někdy se stane, že je host historicky nebo fakticky nepřesný. Správné informace žákům doplňte až v další hodině, nikdy hosta neopravujte. V případě nevyhnutnosti zformulujte rozdílnou informaci do otázky.
- Zejména v případě složitých, polarizujících témat je vhodné, aby s každou živou knihou byl moderátor, který zajistí neutralitu a dokáže zabránit případnému konfliktu.
- Obdobnou přípravu můžeme využít, když chystáme besedu s jediným hostem. Stejně se seznámíme s medailonkem hosta, připravíme si otázky, seznámíme žáky s pravidly rozhovoru. V rámci 90 minut se pak dá zvládnout krátká příprava i samotná beseda s hostem.

Závěrem

Živou knihovnu využíváme v rámci delších vzdělávacích projektů jako významný zdroj informací. Zejména u složitějších, názorově polarizovaných témat, se setkání se živými knihami stává nejen cestou k uvědomění si, ale hlavně momentem, kdy jsou někteří schopni akceptovat jinakost, ptát se po příčinách a řešeních. Někdy dokonce tato setkání mohou vést ke otevření nových pohledů na jiné lidi i na svou životní situaci.

„Vzpomínám si na třídu, kde bylo mnoho žáků se vzdělávacími a výchovnými problémy a s několika žáky s otevřeně pravicově extremistickými postoji. V druhé půlce půlročního šestidílného programu byla součástí živá knihovna, kde se setkali přeživším holocaustu, s romským aktivistou a s angažovaným studentem pracujícím se znevýhodněnou mládeží. Jeden ze studentů nám po posledním setkání napsal, že právě díky živé knihovně si uvědomil, že nezmění, co se v minulosti stalo, ani známky, které už má na vysvědčení. Ale nemůže z toho vinit ostatní. Sám musí pracovat na tom, aby v životě něco dokázal. Maturovat může i na učňáku a třeba pak jít i na vysokou.“

Zejména u lidí z marginalizovaných skupin se ve zpětných vazbách objevuje věta: „Když to dokázal on, mohu to dokázat i já“. Živou knihovnu zařazujeme do seminářů pro studenty i do seminářů pro učitele. Jak sami říkají: „Takové přímé svědectví zanechá mnohem víc než jakákoliv teorie.“

PRACOVNÍ LIST

Medailonek pana Josefa Nováka

Josef Novák se narodil v roce 1927 v Chrudimi. Jeho otec zde provozoval malý obchod s drogerií. Josef studoval obchodní akademii a poté nastoupil do obchodu svého otce. Za druhé světové války ukřývali tříčlennou židovskou rodinu. Obě rodiny válku přežily. V roce 1952 přišla rodina o obchod. V roce 1969 Josef emigroval a do roku 1991 žil v Rakousku. Nyní žije částečně v Chrudimi a v rakouském Grazu.

Příklad časové linie (pamětník holocaustu)

	události ze života hosta	události „velké historie“
1930 - 1939		
1940 - 1949		
1950 - 1959		
1960 - 1969		
1970 - 1989		
Od 1990		

Pana Josefa Nováka bych se chtěl(a) zeptat

1)

-----

2)
